

Coöperaties in de dividendbelasting

Welke problemen levert de huidige wetgeving rond de coöperatie in (internationale) houdsterstructuren op en levert de insteek van de wetgever een oplossing voor deze problemen?

Jorien Verkerk
Studentnummer: 388666
Rotterdam, juli 2017
Bachelor Fiscale Economie
Erasmus School of Economics
Erasmus Universiteit Rotterdam
MR. R.B.N. van Ovest

Inhoudsopgave

- **H1: Inleiding** **5**
  - 1.1 Aanleiding
  - 1.2 Probleemstelling
  - 1.3 Opzet

- **H2: Wat zijn de kenmerken van rechtsvorm de coöperatie?** **8**
  - 2.1 Geschiedenis en kenmerken van de coöperatie
  - 2.2 Verlengstukgedachte

- **H3: Belasting van de coöperatie** **12**
  - 3.1 Wet op de vennootschapsbelasting 1969
    - 3.1.1 Verlengstukwinst
    - 3.1.2 Jaarwinstbepaling
    - 3.1.3 Systeemfout in de wet
    - 3.1.4 Geen ‘verlengstukverlies’
    - 3.1.5 Buitenlandlek bij buitenlandse leden
  - 3.2 Wet op de dividendbelasting 1965
  - 3.3 Wet op de inkomstenbelasting 2001
  - 3.4 Rechtsvormneutraliteit: vergelijking met nv’s en bv’s
  - 3.5 Tussenconclusie

- **H4: Huidige wetgeving omtrent het gebruik van de coöperatie in investeringsstructuren** **19**
  - 4.1 Gebruik van de coöperatie in investeringsstructuren
    - 4.1.1 Nationale structuren
    - 4.1.2 Internationale structuren
    - 4.1.3 Civielrechtelijke flexibiliteit van de coöperatie
  - 4.2 Inhoudingsplicht coöperaties
    - 4.2.1 Inhoudingsplicht voor ondernemingsstructuren
    - 4.2.2 Inhoudingsplicht beleggingsstructuren
    - 4.2.3 Geen vrijstelling of verrekening
  - 4.3 Antimisbruikbepaling in verhouding tot de Moeder-dochterrichtlijn
    - 4.3.1 Moeder-dochterrichtlijn algemeen
    - 4.3.2 Toevoeging algemene anti-misbruikregeling 2015
    - 4.3.3 Hybride entiteiten in de Moeder-dochterrichtlijn
  - 4.4 Kritiek op de antimisbruikregeling in de dividendbelasting
  - 4.5 Tussenconclusie

• H5: Nieuwe aanpak misbruik	28
- 5.1 Probleemweergave volgens de staatssecretaris	
- 5.2 Staatssteunrisico	
- 5.3 Uitvoering	
➤ 5.3.1 Uitwerking van het begrip houdstercoöperatie	
➤ 5.3.2 Nieuwe inhoudingsvrijstelling	
➤ 5.3.3 Kwalificerende lidmaatschappen	
➤ 5.3.4 Parlementaire behandeling	
- 5.4 Reacties op het voorstel	
➤ 5.4.1 Tekortkomingen en mogelijke verbeteringen	
➤ 5.4.2 Zorgen onder verzekeraars en participatiemaatschappijen	
- 5.5 Tussenconclusie	
• H6: Conclusie	37
• Literatuurlijst	40

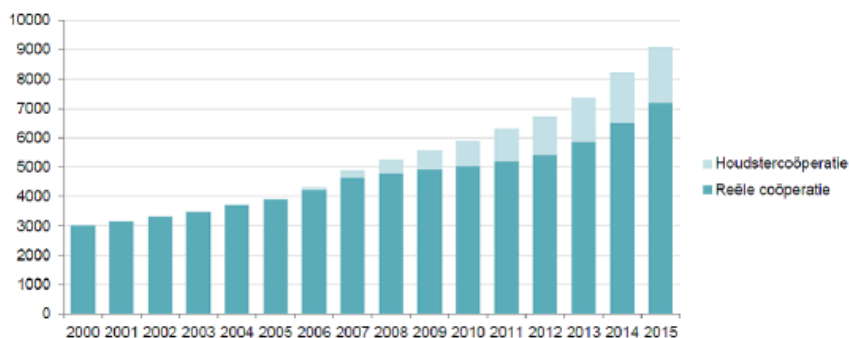
Hoofdstuk 1: Inleiding

1.1 Aanleiding

Naar aanleiding van Prinsjesdag 2016 heeft staatssecretaris Wiebes een brief naar de Tweede Kamer gestuurd met zijn plan om een deel van de coöperaties inhoudingsplichtig te maken voor de dividendbelasting. Coöperaties zijn nu niet inhoudingsplichtig door de verlengstukgedachte. Bij de belastingheffing van coöperaties wordt de coöperatie geacht een onderneming te drijven als verlengstuk van haar leden. De winst wordt dan direct bij de leden belast om dubbele belastingheffing te voorkomen. In de VPB is de winst die wordt uitgekeerd aan leden-natuurlijkpersonen bij de coöperatie vrijgesteld. Deze vrijstelling in de VPB bestaat niet voor coöperatiewinst die wordt uitgekeerd aan leden die een vennootschap zijn omdat de dividenduitkering bij deze leden is vrijgesteld onder de deelnemingsvrijstelling (art. 13 VPB).

Voor 2007 was het mogelijk om de deelnemingsvrijstelling toe te passen op een belang van minder dan 5% dat door de aandeelhouder niet met het oog op het beleggingsrendement wordt gehouden. In 2007 is deze regeling vervallen door een wetswijziging. Vanaf 2010 is de overgangsregeling voor belangen van minder dan 5% gehouden voor 2007 vervallen waardoor de deelnemingsvrijstelling voor deze belangen niet meer gold. Dit zorgde voor een grote toename in het aantal coöperaties. Ondernemingen met meer dan twintig aandeelhouders kunnen in de vorm van een coöperatie wel gebruik maken van de deelnemingsvrijstelling voor haar leden. Deze toename is vooral te zien in het MKB in de zorgsector, bij beleggingsfondsen en onder vrije beroepsbeoefenaars.¹

Figuur 2: Ontwikkeling in de tijd van het aantal reële coöperaties en houdstercoöperaties.

1.2 Probleemstelling

Volgens cijfers van de Directie Directe Belastingen is het aantal coöperaties de afgelopen vijftien jaar gestegen van 3000 tot meer dan 9000. Van deze coöperaties is een steeds groter deel een zogenaamde 'houdstercoöperatie'. Dit waren er in 2015 1981. Deze houdstercoöperaties drijven de onderneming ten behoeve van haar leden niet zelf, maar besteden dit uit aan een of meer andere rechtspersonen en houden het belang in deze rechtspersonen ten behoeve van hun leden. Op deze manier hebben coöperaties die, volgens

¹ L. van Almelo, *Fiscale motieven maken coöperatie populair*, in: *de Accountant*, mei 2010, p 20-22.

staatssecretaris Wiebes, niet voor hun oorspronkelijke doel benut worden alsnog geen inhoudingsplicht voor de dividendbelasting.

Het oorspronkelijke doel van de coöperatie is terug te vinden in art. 53 lid 1 Burgerlijk Wetboek 2:

‘De coöperatie is een bij notariële akte als coöperatie opgerichte vereniging. Zij moet zich blijkens de statuten ten doel stellen in bepaalde stoffelijke behoeften van haar leden te voorzien krachtens overeenkomsten, anders dan van verzekering, met hen gesloten in het bedrijf dat zij te dien einde te hunnen behoeve uitoefent of doet uitoefenen.’

Hierin is niet terug te vinden dat het uitbesteden van de ondernemingsactiviteiten aan het doel voorbij gaat. Het houden van een belang in andere ondernemingen ten behoeven van haar leden lijkt te vallen onder doen uitoefenen van een bedrijf. De vraag is dus aan welk doel de houdstercoöperaties dan voorbij gaan.

Om te voorkomen dat misbruik gemaakt wordt van de behandeling van de coöperatie, wil Wiebes houdstercoöperaties gelijkstellen met een kapitaalvennootschap voor de dividendbelasting. Er zal dan in beginsel inhoudingsplicht zijn voor de houdstercoöperaties. Alleen als de leden gevestigd zijn in een land waarmee Nederland een verdrag ter voorkoming van dubbele belasting heeft en er geen sprake is van misbruik, zal er alsnog sprake zijn van een inhoudingsvrijstelling.²

Uit de brief van Wiebes en cijfers van de ontwikkeling van coöperaties in Nederland lijkt misbruik van de huidige wetgeving een probleem te zijn. Ik zal gaan onderzoeken welke (misbruik) problemen de huidige wetgeving daadwerkelijk oplevert en hoe deze problemen opgelost kunnen worden. Dit resulteert in de volgende probleemstelling:

Welke problemen levert de huidige wetgeving rond de coöperatie in (internationale) houdsterstructuren op en levert de insteek van de wetgever een oplossing voor deze problemen?

1.3 Opzet

In het onderzoek zal de focus liggen op de Wet op de Dividendbelasting 1965, maar ook de behandeling van de coöperatie en haar resultaten in de Wet op de Vennootschapsbelasting 1969 en de wet Inkomstenbelasting 2001 voor leden-natuurlijkpersonen zullen een rol spelen.

Het eerste hoofdstuk vormt de aanleiding van het onderzoek en de probleemstelling.

In het tweede hoofdstuk zal ik onderzoeken wat de coöperatie als rechtsvorm precies is en waar de oorsprong van de coöperatie ligt. Ook zal ik kijken naar de verlengstukgedachte die het gedachtegoed achter de Nederlandse coöperatiewetgeving vormt.

In het derde hoofdstuk zet ik de huidige Nederlandse belasting van de coöperatie uiteen. Ook geef ik hierbij de problemen die de huidige wetgeving met zich meebrengt weer.

In het vierde hoofdstuk ligt de focus op de dividendbelasting en op de antimisbruik bepaling die in 2012 is toegevoegd voor het gebruik van de coöperatie in internationale investeringsstructuren.

---

² Staatssecretaris Wiebes van Financiën, *Brief over coöperaties en dividendbelasting*, 20 september 2016.

Het vijfde hoofdstuk is een analyse van de brief van staatssecretaris Wiebes van financiën, het probleem dat hij daarin voorlegt en de voorgestelde wetswijzigingen om dit probleem aan te pakken.

Hoofdstuk 2: Wat zijn de kenmerken van rechtsvorm de coöperatie?

2.1 Geschiedenis en kenmerken van de coöperatie

De coöperatie kwam in Europa voor het eerst voor in Frankrijk en Engeland en kwam daar vooral voort uit een antikapitalistische ideologie. Deze rechtsvorm werd later ook in Nederland toegepast, vooral onder agrariërs.

De coöperatie werd al vroeg in op verschillende manieren in veel landen gebruikt. In een artikel van *De Economist* van december 1919 is te lezen hoe de coöperatieve vereniging in verschillende landen opkwam door de eerste wereldoorlog. Dit ging vooral over de verbruikcoöperatie die voorzorg in voedsel. De werking van de coöperatie in het Verenigd Koninkrijk, Duitsland, Zwitserland, Scandinavië en België worden in dit artikel besproken.³

In Europa ontstonden de eerste coöperaties rond het midden van de 19^e eeuw uit ideologieën en tegen misstanden in de maatschappij. De oprichting van coöperaties had in Nederland het doel om de slechte maatschappelijke positie van de boerenbevolking in de vrije markteconomie te verbeteren. Het ging hierbij in Nederland vooral om economische motieven en niet om politieke. De Nederlandse boeren moesten mee in de rationalisering van de akkerbouw door grote aanvoer van goedkoop graan uit het buitenland. Het doorvoeren van deze rationalisering door omzetting in meer kapitaal intensieve productie was voor veel individuele boeren niet mogelijk. Om deze rationalisatie toch door te voeren gingen de boeren samenwerken in verwerkings- en afzetcoöperaties.⁴

Tegenwoordig zijn ideologieën als grond voor de coöperatie steeds meer naar de achtergrond verdwenen. Naast agrariërs wordt de coöperatie nu ook veel gebruikt in het midden- en kleinbedrijf en in de onderwijs- en zorgsector.

De coöperatie is een rechtsvorm met zowel eigenschappen van kapitaalvennootschappen - financiering door de leden, ledenaansprakelijkheid en winstuitkering - en van de verenigingsleden (in plaats van aandeelhouders) en het nastreven van een bepaald doel dat vastgesteld is in de statuten. Dit maakt de coöperatie een unieke rechtsvorm.

De coöperatie heeft daarom ook een geheel eigen doel. Het is een not-for-profit organisatie. Er kan wel naar winst gestreefd worden, maar deze is dan ten behoeve van haar leden. Er is geen werkelijke markt tussen de coöperatie en haar leden, er is sprake van samenwerking. De coöperatie is dus een samenwerkingsvorm en een eigen rechtspersoon waar een onderneming in gedreven wordt.

Er zijn verschillende definities voor de coöperatie, maar deze omvatten allemaal dat de coöperatie een onderneming is die functioneert ten behoeve van haar leden door te voorzien in bepaalde economische behoeften in de (juridische) hoedanigheid van een vereniging.

---

³ H. Ch. G. J. van der Mandere, *De coöperatieve beweging in de verschillende landen, De Economist*, December 1919, Volume 68, p 263–285.

⁴ G.J.H. van der Sangen, *Rechtskarakter en financiering van de coöperatie : een onderzoek naar de civielrechtelijke kenmerken van de coöperatie in het licht van de vraag of daaruit beperkingen voortvloeien voor de financiering van haar ondernemingsactiviteiten*, UvA 1999, p 13-19.

Een ander doel van de coöperatie is het versterken van de marktpositie. Door samen te werken vergroten de leden hun invloed op vraag en/of aanbod in de markt. Ook is er geen onderlinge concurrentie tussen leden in het deel van de productie waar samen gewerkt wordt in de coöperatie.

Er zijn verschillende soorten coöperaties:

- Werknemersproductiecoöperaties:

Hierin zijn de werknemers van de onderneming leden en medeondernemers. Het doel van deze soort coöperatie is dat werknemers meer zeggenschap hebben dan ‘gewone’ werknemers.

- Consumentencoöperaties:

Het doel van deze vorm is om goederen of diensten zo voordelig mogelijk te verkrijgen door kortingen of door het uitoefenen van een grotere invloed op de vraag van bepaalde producten of diensten.

- Ondernemerscoöperaties:

Deze coöperaties verrichten activiteiten ten behoeve van leden/ondernemers. Dit kunnen handelscoöperaties zijn die bepaalde producten of diensten in- of verkopen ten behoeve van hun leden. Ook kan er sprake zijn van een vervaardigingscoöperatie die producten fabriceert of bewerkt voor haar leden. Een laatste categorie is de dienstverlenende coöperatie.⁵

Het gedachtegoed achter de coöperatie wordt op verschillende manieren bekeken. Het denken over de coöperatie gebeurt in vier verschillende scholen. Van Diepenbeek onderscheidt de Socialistische School, de Solidaristische School en de Duitse School als politiek-maatschappelijke coöperatiescholen en de economisch analytische school die uitgaat van economische motieven voor de coöperatie. De politieke scholen zijn normatief en beschrijven wat de coöperatie bij kan dragen aan de maatschappij. Volgens de socialistische school is er slechts sprake van een ware coöperatie als lidmaatschap voor een ieder vrij staat, er sprake is van democratische besturing van de coöperatie, ingebracht kapitaal gezien wordt als een lening en niet als aandelenkapitaal, winst wordt proportioneel uitgedeeld, een deel van het surplus wordt uitgegeven aan educatie en er is sprake van samenwerking met andere coöperaties. Doel van de socialistische school was een geleidelijke vervanging van de kapitalistische economie door een coöperatieve economie.

De Solidaristische school wilde coöperatieve organisatie gebruiken als middel om hun solidair-organische maatschappijvisie te realiseren. Dit gedachtegoed kwam uit de christelijk-sociale leer en werd ontwikkeld in Europese kerken.

De derde normatieve school, de Duitse School, heeft veel invloed gehad op de wetgeving omtrent de coöperatie op het Europese vasteland. De coöperatie wordt gezien als een complex maatschappelijk proces, waarin sociologische, levensbeschouwelijke, psychologische en economische factoren een bepaalde maatschappelijk-economische organisatie vormen met zowel economische als niet-economische motieven. De focus ligt vooral op de onderneming en minder op de relatie tot de leden.⁶

---

⁵ R.C.J Galle, *Handboek coöperatie*, Dordrecht, Convoy Uitgevers, 2010.

⁶ Van Diepenbeek. *De coöperatieve organisatie*, KUB 1990 blz. 7.

In de Nederlandse wetgeving wordt vooral uitgegaan van de economisch analytische school. Dit is niet terug te vinden in de beschrijving van de coöperatie in het Burgerlijk Wetboek, maar wel in de behandeling in de Wet op de Vennootschapsbelasting 1969. Hierin wordt uitgegaan van de coöperatie als een verlengstuk van haar leden. De verlengstukwinst wordt dan ook niet belast bij de coöperatie zelf maar alleen bij de leden.⁷

2.2 Verlengstukgedachte

De coöperatie wordt in de economische wetenschap beschreven als een verlengstuk van haar leden. Deze economische coöperatietheorie is in 1942 bedacht door Emelianoff en beschreven in zijn boek *Economic Theory of Cooperation*.⁸ De essentie van deze gedachte is dat de coöperatie een bepaalde bedrijfsactiviteit van haar leden overneemt tegen kostprijs. Bepaalde functies kunnen te specifiek zijn of behoeven meer invloed op de markt om binnen de onderneming van de leden plaats te vinden. Er kan hierbij gedacht worden aan de volgende economische activiteiten: inkoop, afzet, dienstverlening, bedrijfsverzorging, bewerking en verwerking en krediet- dan wel verzekeringsactiviteiten. De coöperatie heeft dan een kostprijsverlagende functie omdat bij uitbesteding van deze activiteiten altijd een prijs hoger dan de kostprijs gevraagd zal worden.⁹ Deze verlengstukgedachte is dualistisch. De coöperatie is enerzijds een ondernemer met eigen activiteiten die ze ten behoeve van haar leden zelfstandig uitvoert en anderzijds is zij voor de financiering en besluitvorming afhankelijk van haar leden. De coöperatie is dan ook geen zelfstandige, naar winst strevende onderneming, maar slechts een verlengstuk van de bedrijfshuishouding van haar leden. Ter Woorst noemt de coöperatie daarom een onzelfstandige onderneming.¹⁰

Ook in een advies van de SER over de samenstelling van toezichthoudende organen van rechtspersonen die een onderneming drijven is de verlengstukgedachte duidelijk zichtbaar.

*'De ondernemingen van deze coöperaties zijn in meer of mindere mate te beschouwen als verlengstukken van de bedrijfshuishoudingen der leden. Hieruit vloeit voort dat de ondernemingen van de coöperaties in economisch opzicht onzelfstandige ondernemingen zijn: hun onzelfstandigheid is het gevolg van hun nauwe verbondenheid met en aan de bedrijfshuishoudingen van de leden.'*¹¹

In overeenstemming met dit advies is in de wet vastgelegd dat de zeggenschap in de handen is van de leden van de coöperatie. Verschillend met de behandeling van grote nv's en bv's mag de raad van commissarissen van de coöperatie voor 2/3 bestaan uit leden en is er meer macht voor de algemene ledenvergadering.¹²

---

⁷ G.J.H. van der Sagen, *Rechtskarakter en financiering van de coöperatie : een onderzoek naar de civielrechtelijke kenmerken van de coöperatie in het licht van de vraag of daaruit beperkingen voortvloeien voor de financiering van haar ondernemingsactiviteiten*, UvA 1999, p 47-50.

⁸ I.V. Emelianoff, *Economic theory of cooperation*, Washington, 1942.

⁹ G.J.H. van der Sagen, *Rechtskarakter en financiering van de coöperatie*, W.E.J. Tjeenk Willink, Deventer 1999, p. 40-50.

¹⁰ Ter Woorst, *De coöperatieve onderneming*, SMO 1982, blz. 39-41.

¹¹ SER, *Vervolgadvies raden van commissarissen 85/07*, publicatienr. 9 19 april 1985, p. 8

¹² Artikel 2: 63h, 2:158 en 2:268 Burgerlijk Wetboek

De verlengstukgedachte is ook terug te vinden in verschillende arresten, vooral voor het bepalen van de verlengstukwinst in de wet VPB. In Arrest Heino Krause¹³ stond ter discussie of individuele leden van een coöperatie rechtstreeks een schadevergoeding kunnen vorderen van een derde, indien deze een onrechtmatige daad heeft gepleegd tegenover de coöperatie. De Hoge Raad zag de coöperatie als rechtspersoon die zelf haar bedrijf uitoefent en achtte de schadevergoeding primair voor de coöperatie zelf. Hieruit concludeert Daris dat zelfs het hoogste rechterlijke orgaan in Nederland de verlengstukgedachte in twijfel trekt.¹⁴ De schadevergoeding werd wel in aanmerking genomen in het totale resultaat van de coöperatie waardoor de schadevergoeding deels bij belanghebbende terecht kwam. Hierin is de verlengstukgedachte dus alsnog terug te vinden.

Noemenswaardig voor dit onderzoek is de Europese Coöperatieve Vennootschap, de Societas Coöperativa Europaea (Hierna: SCE). Dit is het Europese alternatief voor de Nederlandse coöperatie. Vanaf 18 augustus 2006 is de oprichting van deze nieuwe supranationale rechtsvorm mogelijk. Een SCE kan, met een eigen statuut, worden opgericht door natuurlijke personen en vennootschappen die onder het recht van verschillende lidstaten vallen. Ook kan een SCE worden gevormd via een grensoverschrijdende fusie tussen coöperaties uit minstens twee lidstaten, of door omzetting van een nationale coöperatie met een vaste inrichting of dochter in een andere EU-lidstaat.¹⁵ De SCE is fiscaal gelijkgesteld met de Societas Europaea (Europese NV). Met een algemene maatregel van bestuur kunnen regelingen die voor coöperaties gelden, van toepassing worden verklaard op een SCE zodat de SCE in Nederland zo veel mogelijk hetzelfde wordt behandeld als een coöperatie.¹⁶ Er is nog geen aanvullend fiscaal beleid voor de SCE. Deze Europese rechtsvorm kan dus geen gebruik maken van de faciliteiten die voor de coöperatie gelden en is hetzelfde belast als de SE. Dit maakt de SCE geen aantrekkelijke rechtsvorm. Hij wordt in Nederland dan ook weinig gebruikt. Volgens van der Sangen is hierdoor de implementatie van de SCE in de Nederlandse wetgeving gefaald.¹⁷ De SCE zal in dit onderzoek verder geen grote rol hebben.

---

¹³ HR 13 oktober 2000, NJ 2000, 699 nt. Ma

¹⁴ S.G.A. Daris, *Belastingheffing bij coöperaties*, Tilburg 2014.

¹⁵ Tweede Kamer, 30 382 nr. 2, *Uitvoering van verordening (EG) Nr. 1435/2003 van de Raad van de Europese Unie van 22 juli 2003 betreffende het statuut voor een Europese Coöperatieve Vennootschap (SCE)*, 2005.

¹⁶ P. te Broekhorst, *Europese rechtsvormen*, Meijburg &co.

¹⁷ G.J.H. van der Sangen, *National Report for the Netherlands 'Study on the implementation of the Regulation 1435/2003 on the Statute for European Cooperative Society (SCE)'*. Brussels: European Commission 2010.

H3: Belasting van de coöperatie

Zoals duidelijk is geworden op basis van hoofdstuk 1, wordt de coöperatie in Nederland belast op basis van de verlengstukgedachte uit de economische coöperatie school. Dit betekent dat de coöperatie voor veel van haar activiteiten niet zelf belast wordt, maar het resultaat van deze werkzaamheden alleen direct bij de leden wordt belast. Ook de winstuitkeringen zelf worden niet belast in de dividendbelasting. Dit is om te voorkomen dat de winst dubbel belast wordt, zowel bij de coöperatie bij realisatie als bij de leden na uitkering. Deze behandeling van de coöperatie is terug te vinden in drie verschillende belastingen: de vennootschapsbelasting, dividendbelasting en inkomstenbelasting.

3.1 Wet op de Vennootschapsbelasting 1969

De coöperatie is subjectief belastingplichtig voor de vennootschapsbelasting op grond van artikel 2 Wet op de vennootschapsbelasting 1969. In art. 2 lid 5 wordt de coöperatie geacht een onderneming te drijven met het gehele vermogen. Dit betekent dat de coöperatie voor al haar werkzaamheden belastingplichtig is voor de VPB.

De deelnemingsvrijstelling geldt voor leden-rechtspersonen van de coöperatie op grond van art. 13 lid 2 onderdeel c VPB. Dit betekent dat winstuitkeringen van de coöperatie aan haar leden bij de leden niet als winst belast zal worden in de vennootschapsbelasting.

Ook kan er op grond van artikel 15a VPB een fiscale eenheid gevormd worden tussen de coöperatie en haar leden. In een fiscale eenheid zijn onderlinge transacties onzichtbaar voor de VPB en de winst die hierbij wordt behaald zal dus ook niet belast worden.

3.1.1 Verlengstukwinst

Belasting van de winst van de coöperatie wordt in de literatuur vergeleken met belasting van de open commanditaire vennootschap. Bij de open CV worden winstuitdelingen aan de commandieten rechtstreeks belast bij de CV onder de VPB, terwijl winstuitdelingen aan behorende vennoten slechts bij de vennoten zelf belast worden. De open CV wordt dus deels als een transparant samenwerkingsverband gezien. Ook de coöperatie wordt deels als transparant gezien bij de vrijstelling van de verlengstukwinst.¹⁸

De belastbare winst van de coöperatie wordt verminderd met de van de winst aftrekbare kosten van artikel 9 lid 1 onderdeel g VPB. Aftrekbaar zijn uitdelingen uit de jaarwinst, naar maatstaf van de door of jegens de leden in dat jaar verrichte prestaties (niet kapitaalverstrekkingen) aan leden-natuurlijkpersonen. Alleen de winst die in strikte zin toerekenbaar is aan de leden is aftrekbaar. Deze winst moet ook daadwerkelijk aan de leden worden uitgekeerd. Als een deel van de verlengstukwinst niet wordt uitgekeerd in het kalenderjaar, kan deze winst het jaar erna alsnog uitgekeerd en afgetrokken worden.¹⁹

Dit aftrekrecht geldt niet voor coöperaties die als moedermaatschappij deel uitmaken van een fiscale eenheid voor de vennootschapsbelasting.²⁰ Als een coöperatie een fiscale eenheid vormt

---

¹⁸ R.P. van den Dool, E.J.W. Heithuis, G.W.J.M. Kampschoër, R.C. de Smit, H.A. Vollebregt, *Compendium Vennootschapsbelasting*, Wolters Kluwer, Deventer 2016, blz. 90-91.

¹⁹ R.P. van den Dool, E.J.W. Heithuis, G.W.J.M. Kampschoër, R.C. de Smit, H.A. Vollebregt, *Compendium Vennootschapsbelasting*, Wolters Kluwer, Deventer 2016, blz. 91-92.

²⁰ Art. 15ac lid 3 Wet op de Vennootschapsbelasting 1969.

met haar leden, zijn de leden voor de vennootschapsbelasting niet meer zelfstandig belastingplichtig. De winst van de leden wordt dus opgeteld bij de winst van de coöperatie als moedermaatschappij van de fiscale eenheid. Als de verlengstukwinst dan aftrekbaar zou zijn bij de coöperatie, zou deze winst helemaal niet meer belast worden.

De winstuitdelingen zijn maximaal de totale opbrengsten in een jaar die toe te wijzen zijn aan door de leden verrichte prestaties, verminderd met de gemaakte kosten met betrekking tot diezelfde leden. Bij dit bedrag mag maximaal €2.269 opgeteld worden, voor zover dit mogelijk is binnen de winst. De jaarwinst van de coöperatie mag door de uitdelingen dus niet negatief worden. Dit optelbare bedrag was in 1960 oorspronkelijk 5.000 gulden en was bedoeld als vrijstelling aan de voet om kleine coöperaties tegemoet te komen.²¹

De verlengstukwinst wordt berekend op basis van de kostenstructuur van de coöperatie. Er wordt gekeken naar de verhouding tussen de ledenkosten en de totale kosten. Ledenkosten zijn de kosten die gekoppeld kunnen worden aan de door of jegens de leden geleverde prestaties. De laatste volzin van art. 9 lid 2 VPB werkt het begrip ledenkosten verder uit:

“Bij de berekening van het gedeelte van de totale kosten komen als door de leden geleverde zaken slechts in aanmerking die welke door hen in eigen onderneming zijn voortgebracht, komen aan de leden geleverde zaken, indien zij door de coöperatie of de vereniging op coöperatieve grondslag zelf vervaardigd zijn, slechts in aanmerking tot de daarin verwerkte grondstoffen en komen als op zaken betrekking hebbende kosten uitsluitend in aanmerking die welke aan de leveranciers zelf ten goede zijn gekomen.”

Er moet dus een bepaalde causaliteit bestaan tussen de ledenprestaties en de uitgekeerde winst. De coöperatie bepaalt zelf welk deel van de kosten ledenkosten zijn. De volgende formule voor de verlengstukwinst kan opgesteld worden:

$$\left(\frac{\text{Ledenkosten}}{\text{Totale kosten}} * \text{jaarwinst} \right) + €2269$$

De aftrek van de verlengstuk winst heeft hiermee een forfaitair karakter. Het aandeel in de winst dat werkelijk toe te wijzen is aan de leden is niet van belang.

Deze aftrek van kosten geldt niet voor uitdelingen aan leden-rechtspersonen omdat de uitgekeerde winst bij hen al vrijgesteld is onder de deelnemingsvrijstelling. Deze winst wordt dus wel belast bij de coöperatie en niet bij de leden-rechtspersonen.

3.1.2 Jaarwinstbepaling

De jaarwinst wordt voor aftrek van de verlengstukwinst bepaald volgens de algemene winstbepalingsregels. Hiervoor zijn art. 9 en 10 VPB en de winstbepaling uit de inkomstenbelasting (art. 3.8) van belang. Coöperaties moeten, net als nv's en bv's, at arm's length handelen. Voor de coöperatie uit dit zich in het marktprijs criterium. Coöperaties zijn vaak opgezet om de leden te bevoordelen. Dit betekent dat er een onzakelijkheid zit in de transacties tussen de coöperatie en haar leden. Bij bepaling van de belastingheffing over de winst van de coöperatie als zelfstandig lichaam, moet worden gekeken naar zakelijke transacties. Het onzakelijke element wordt aangemerkt als een niet van de winst aftrekbare

---

²¹ Kamerstukken 1959-1960, 6000-3, *Memorie van Toelichting*, p. 12.

winstuitdeling door de coöperatie. Ook kapitaalverkeer wordt niet meegerekend in de winstberekening.

Dat de coöperatie haar winst op eenzelfde manier moet berekenen als nv's en bv's blijkt ook uit de jurisprudentie omtrent kortingen. Kortingen kunnen voor veel leveranciers de zakelijke reden hebben van klantenbinding. Ook de coöperatie mag dit soort kortingen meerekenen in haar winst, terwijl voor deze kortingen misschien sprake is van ledenbelangen in plaats van klantenbinding. In het besluit winstbepaling vennootschapsbelasting van de coöperatie heeft de staatssecretaris daarom vastgelegd dat kortingen alleen aftrekbaar zijn van de winst als ze gebaseerd zijn op normale concurrentieverhoudingen. Om aannemelijk te maken dat de korting gericht is op klantenbinding, moet de korting vooraf toegekend zijn.²²

De marktprijs wordt bepaald door te kijken naar prijzen voor dezelfde producten in de regio. Dit levert problemen op als deze marktprijs niet te vinden is in de eigen regio. Vaak worden in dat geval afspraken gemaakt met de belastingdienst over de te berekenen prijzen.²³

De niet van de winst aftrekbare winstuitdelingen worden berekend door de marktprijs te vergelijken met de berekende prijzen inclusief de nabetaling of omzetbonus. Vaak wordt de marktprijs ook vastgesteld op basis van de prijzen die de coöperatie aan niet-leden berekent. Ook als de prijs lager is dan de marktprijs, wordt uitgegaan van de marktprijs. Doordat ook met nabetalingen en omzetbonussen rekening gehouden wordt, kan moeilijk worden ontkomen aan heffing over deze winstuitdelingen. Dit gaat uiteraard om uitdelingen die niet onder art. 9 lid 1 onderdeel g VPB vallen.²⁴

3.1.3 Systeemfout in de wet

Als een coöperatie zowel leden-rechtspersonen als leden-natuurlijkpersonen heeft, lijkt er een systeemfout in de wet terecht gekomen te zijn. Coöperaties keren hun winst evenredig aan de inbreng van de leden uit. Alleen het deel van deze winst dat uitgekeerd wordt aan leden-rechtspersonen en het deel dat niet uitgekeerd wordt zijn belast met vennootschapsbelasting (er van uitgaande dat alle uitkeringen aan leden-natuurlijkpersonen onder art. 9 lid 1 onder)g VPB vallen). Door deze belastingheffing blijft er een kleiner bedrag aan winst over om te verdelen. Als de verdeling evenredig gebeurt na aftrek van de verschuldigde VPB, betalen de leden-natuurlijkpersonen indirect mee aan de voor de leden-rechtspersonen verschuldigde VPB. Dit betekent dat de leden-natuurlijkpersonen deels toch dubbel belast worden. Dit probleem was bekend bij invoering van de wet, maar de regeling is toch doorgezet omdat de staatssecretaris het belangrijker vond dat elk lid een gelijke uitdeling evenredig aan de inbreng krijgt. Ook is deze regeling zo ingevoerd om ervoor te zorgen dat het niet mogelijk is om in een keten van meerdere coöperaties winst onbelast uit te blijven keren.

Van Dijck heeft in 1960 al een oplossing gevonden voor deze systeemfout. De winstuitdelingen moeten dan zowel voor leden-natuurlijkpersonen als leden-rechtspersonen vrijgesteld zijn en leden-rechtspersonen kunnen dan geen aanspraak meer maken op de deelnemingsvrijstelling. Voorwaarde aan de winst wordt dan dat het niet mag gaan om winstuitkeringen die ontvangen zijn van een andere coöperatie.²⁵ De staatssecretaris heeft er bewust niet voor gekozen om deze

---

²² Vakstudie *Vennootschapsbelasting*, art. 9 Wet VPB 1969, aant. 308.2.6, Kluwer 2017.

²³ J.T.L. Nillesen, *Belastingheffing van coöperaties*, Deventer 2012, blz 52-64.

²⁴ J.T.L. Nillesen, *Belastingheffing van coöperaties*, Deventer 2012, blz 73-77.

²⁵ J.E.A.M. van Dijck, *Belastingheffing van coöperatieve verenigingen*, WFR 1960 4534, blz. 1085-1090.

oplossing in te voeren. Wel is er een voorwaardelijke oplossing gevonden in de resoluties nr. B71/12 651 en nr. 27-602 669, gepubliceerd in BNB 1971//168 en BNB 1976/98. Hierin is bepaald dat bij een coöperatie met ‘een enkele naamloze vennootschap’ als lid en verder alleen natuurlijk personen gekozen kan worden om de uitkeringen vrij te stellen bij de coöperatie en de deelnemingsvrijstelling niet toe te passen. Voorwaardes hiervoor zijn dat er maximaal vijf aan de heffing van de vennootschapsbelasting onderworpen lichamen (niet coöperaties) lid mogen zijn die samen niet meer dan 5% van het ledenbestand belichamen en die maximaal een aandeel van 5% in de omzet van de coöperatie hebben. Deze resoluties geven door de strikte voorwaarden maar een beperkte oplossing van de indirecte dubbele belasting voor leden-natuurlijkpersonen.²⁶ Het lijkt nogal oneerlijk dat leden-natuurlijkpersonen zo worden benadeeld ten opzichte van leden-rechtspersonen. De staatssecretaris heeft moeten kiezen tussen twee belangrijke beginselen waar in deze situatie niet allebei aan voldaan kan worden. Toch kunnen de leden dit probleem zelf oplossen door een houdster bv op te richten om hun lidmaatschap in de coöperatie in te houden. Nadeel hiervan is dat de uitgekeerde winst bij de ondernemer dan belast wordt in box 2 in plaats van box 1. Of zo’n constructie voordelig is, is afhankelijk van de schijf waarin de ondernemer nu valt in box 1 vergeleken met het gecombineerde vpb en box 2 tarief. Als ondernemer kan het lidmaatschap via de bv als verplicht ondernemingsvermogen wel in box 1 vallen. Hiervoor is bepalend of houder van het lidmaatschap als ondernemer voor de inkomstenbelasting kwalificeert.

3.1.4 Geen ‘verlengstukverlies’

Een ander curieus aspect van de behandeling van de coöperatie in de vennootschapsbelasting is dat dat de verlengstukgedachte alleen geldt voor winsten. Verliezen kunnen niet worden ‘doorgegeven’ aan de leden. Deze verliezen zijn dus ook niet aftrekbaar van de winst van de individuele leden. Verrekening moet binnen de coöperatie zelf plaatsvinden.²⁷ Ik begrijp dat de wetgever hiervoor heeft gekozen omdat ze niet wenst dat er onterecht met verliezen geschoven kan worden. Toch is artikel 9 lid 1 onderdeel g duidelijk over het benodigde verband tussen de ledenprestaties en de uitgedeelde verlengstukwinst. Dit zelfde verband zou kunnen worden vastgesteld voor verlengstukverliezen. Ik denk dat de leden op basis van het totaalwinstbeginsel, de verliezen die bij de coöperatie geleden zijn in verband met de ledenprestaties, af zouden moeten mogen trekken van de eigen winst.

3.1.5 Buitenlandlek bij buitenlandse leden

Als een coöperatie buitenlandse leden-natuurlijkpersonen heeft en aan de voorwaarden van de verlengstukwinst is voldaan, kan de coöperatie deze winst aftrekken van belastbare winst net als bij binnenlandse leden-natuurlijkpersonen. Er is over deze winst dus geen vennootschapsbelasting verschuldigd omdat het lidmaatschap in de coöperatie niet valt onder het Nederlandse inkomen van buitenlands belastingplichtigen van art. 7.1 IB zolang er geen sprake is van een aanmerkelijk belang. Deze in Nederland behaalde winst lekt als het ware weg uit de Nederlandse belastinggrondslag.²⁸ De enige oplossing voor dit probleem, als de wetgever niet het gehele systeem van heffing wil veranderen, is om buitenlandse leden van een coöperatie

---

²⁶ J.T.L. Nillesen, *Belastingheffing van coöperaties*, Deventer 2012, blz. 111-124.

²⁷ J.T.L. Nillesen, *Belastingheffing van coöperaties*, Deventer 2012, blz. 84-87.

²⁸ J.J.M. Jansen, *Belastingheffing van coöperaties en haar leden*, Kluwer Deventer 1996, blz. 225.

anders te gaan behandelen dan Nederlandse leden. Dit betekent dat er sprake zou zijn van discriminatie in de wetgeving en dat mag niet volgens het EU-recht. De Nederlandse wetgever moet het verlies van deze belastingclaim dus accepteren.

3.2 Dividendbelasting

De coöperatie is geen vennootschap in civielrechtelijke zin. Hierdoor zijn uitkeringen aan haar leden in beginsel niet onderworpen aan de dividendbelasting.²⁹ In 2012 kwam hier verandering in toen onder Europese druk de buitenlandse belastingplicht moest worden aangepast. De coöperatie kon voor 2012 ingezet worden in investeringsstructuren om gebruik te maken van de deelnemingsvrijstelling als er meer dan 20 aandeelhouders waren. Ook werd er dividendbelasting bespaard en was er een mogelijkheid om buitenlandse belastingen te besparen. Hiervan kon zowel gebruik gemaakt worden in nationale investeringsstructuren als in internationale concernstructuren.³⁰

Leden van de coöperatie zijn nu onder voorwaarde subjectief belastingplichtig. De inhoudingsplicht voor coöperaties is vastgelegd in art. 1 lid 7 DB voor misbruiksituaties. Coöperaties die als hoofddoel of een van de hoofddoelen hebben het ontgaan van de heffing van dividendbelasting of een buitenlandse belasting bij een ander en hiervoor een kunstmatige constructie hebben opgezet zijn inhoudingsplichtig. Ondanks deze uitbreiding van de belastingplicht, staat misbruik van de coöperatie in internationale structuren nog steeds ter discussie. Staatssecretaris Wiebes schrijft in zijn brief aan de Tweede Kamer dat er nog steeds sprake is van een toenemend gebruik van de coöperatie in internationale structuren.²

Meer hierover in hoofdstuk 4 en 5.

3.3 Wet op de Inkomstenbelasting 2001

Het lidmaatschap in de coöperatie van natuurlijk personen kan in alle drie de boxen van de inkomstenbelasting vallen. Winstuitkeringen uit het lidmaatschap zijn gelijkgesteld aan winst uit onderneming voor leden/ondernemers in box 1. Het lidmaatschap geldt als verlengstuk van de eigen onderneming en valt dus onder het verplicht ondernemingsvermogen. Winst uit dit lidmaatschap is dus belast tegen het progressieve tarief van box 1. Als winst niet als verlengstukwinst kwalificeert voor de VPB en dan uitgekeerd wordt aan de leden-natuurlijkpersonen wordt dezelfde winst belast in zowel de VPB als de IB. Daarom zullen coöperaties hun winst het liefst zo veel mogelijk meteen uitkeren. Dit kan leiden tot te beperkte aanwezigheid van liquide middelen in de coöperatie.³¹

De coöperatie is een verlengstuk van de onderneming van haar leden, dus lijkt het logisch dat het lidmaatschap in box 1 valt bij de onderneming van de natuurlijk persoon. Vanwege de rangorderegeling van art. 2.14 IB kom je dan niet toe aan box 2 en 3. Toch kan het lidmaatschap in de coöperatie ook in box 2 en box 3 vallen.

---

²⁹ R.P. van den Dool, E.J.W. Heithuis, G.W.J.M. Kampschoër, R.C. de Smit, H.A. Vollebregt, *Compendium Vennootschapsbelasting*, Wolters Kluwer, Deventer 2016, blz. 501-502

³⁰ J.T.L. Nijlissen, H.T.P.M. van den Hurk, *De coöperatie in investeringsstructuren - fiscale aspecten*, Ondernemingsrecht 2012/80, blz. 76-87.

³¹ M.E. Van Rossum, *Coöperaties en nv's: fiscale rivalen? Knelpunten bij belastingheffing van coöperaties en leden*, van Gorcum 2000, blz. 50.

Dit is terug te vinden in art. 4.5a IB. In dit artikel is een bewijs van deelgerechtigdheid tot het vermogen van een coöperatie (een lidmaatschap) gelijkgesteld met een winstbewijs. De coöperatie is dan gelijkgesteld met een vennootschap.³² Dit geldt alleen als het lid-natuurlijk persoon niet (meer) voldoet aan het ondernemersbegrip van art. 3.4 IB. Belangen van minder dan 5% vallen dan als beleggingsvermogen in box 3. Belangen of een stemrecht groter of gelijk aan 5% vallen als aanmerkelijk belang in box 2 op basis van art. 4.6 onder d) IB.

Artikelen 4.5a en 4.6 onder d) zijn toegevoegd bij de Wet ondernemerspakket 2001 en zijn bedoeld om oneigenlijk gebruik van de coöperatie te voorkomen. De behandeling van lidmaatschappen in de coöperatie werd toen gebruikt om het ab-regime te omzeilen. Dit misbruik kon twee vormen aannemen: de coöperatie werd gebruikt als houdster van aandelen in een bv waarin een onderneming werd gedreven of een eigenaarscoöperatie waarin een onderneming werd gedreven, maar waarvan de leden zelf geen onderneming hadden (geen verlengstuk). Deze lidmaatschappen vielen in box 3 waardoor de uitgekeerde winst niet direct belast werd maar alleen forfaitair. De leden verkregen de rest van de winst onbelast door het lidmaatschap te verkopen.³³ Door deze gelijkstellingen vallen leden-natuurlijkpersonen die het lidmaatschap gebruiken als verkapt aanmerkelijk belang alsnog onder het ab-regime.

3.4 Rechtsvormneutraliteit: vergelijking met nv's en bv's

Rechtsvormneutraliteit is een belangrijk beginsel in de Nederlandse belastingheffing. Dit beginsel betekent dat fiscale voor- of nadelen geen rol zouden moeten spelen bij de keuze van een rechtsvorm bij oprichting van een onderneming.³⁴ Ondernemers moeten dus niet kiezen voor de coöperatie in plaats van de nv of bv door de voordelige regelingen in de VPB en de dividendbelasting. Volgens Van der Geld en Verburg is belastingheffing voor de coöperatie en haar leden lichter dan die voor nv's of bv's en haar aandeelhouders. Ze vinden dat de coöperatie niet in zoverre verschilt van de nv dat de aparte fiscale behandeling gerechtvaardigd is. Volgens Van der Geld moet nog bewezen worden dat de coöperatie zo speciaal is dat daarvoor de belastingheffing anders moet zijn. Hij vindt dat voor nv's en bv's dezelfde regels moeten gelden als voor een coöperatie om een level playing field te behouden tussen de twee rechtsvormen.³⁵ Verburg is het niet eens met de fiscale zienswijze van de coöperatie als verlengstuk van de bedrijfshuishouding van haar leden. Volgens hem is de coöperatie zo ver geïnstitutionaliseerd tot een zelfstandige onderneming dat ze ook zo behandeld moet worden. Volgens hem is dubbele belastingheffing kenmerkend voor het klassieke stelsel van de vennootschapsbelasting en moet de coöperatie hier ook aan geloven.³⁶

Van Kemperink schrijft in zijn reactie op van der Geld en Verburg dat hij het niet eens is met deze veronderstellingen. Volgens hem werkt de fiscale behandeling van coöperaties niet concurrentieverstorend omdat nv's zelf ook de prijzen kunnen optimaliseren. Bovendien vindt hij dat rechtsvormneutraliteit niet gebaseerd moet zijn op gelijke behandeling van rechtsvormen maar op de wijze waarop de onderneming feitelijk gedreven wordt. Vaak zijn leden van de

---

³² A.C. Rijkers, *Cursus Belastingrecht Archief 2016/IB.4.2.1.F* (online, laatst bijgewerkt op 22 februari 2016).

³³ A.C. Rijkers, *Cursus Belastingrecht Archief 2016/IB.4.3.1.E* (online, laatst bijgewerkt op 22 februari 2016).

³⁴ N. Özbas, S.A. Stevens, *Weekblad voor Fiscaal Recht, Een pleidooi voor een fiscale eenheid VPB voor stichtingen*, 2013.

³⁵ Vakstudie Vennootschapsbelasting, *artikel 9 Wet VPB 1969, aant. 302.7.6 opvatting Van der Geld*.

³⁶ J. Verburg, *Het fiscale coöperatieregime onder de loep*, WFR 1997/1453.

coöperatie ondernemers en aandeelhouders in een nv niet-ondernemers. De behandeling van deze twee hoeft volgens Kemperink niet hetzelfde te zijn.³⁷

Van Rossum sluit zich hierbij aan. Beide rechtsvormen hebben leveranciers, maar zoals de leveranciers vaak lid zijn van de coöperatie zijn ze meestal geen aandeelhouders van de nv waaraan ze leveren. De nv kan de prijs betaald aan leveranciers zonder voorbehoud aftrekken terwijl er bij de coöperatie eerst kritisch wordt gekeken naar de zakelijkheid van de prijs. De coöperatie is hierdoor al in het nadeel. Ook zijn uitkeringen aan natuurlijk personen door de coöperatie progressief belast, terwijl uitkeringen van een nv vaak tegen een lager tarief in box 2 of box 3 belast zijn. Er is dus geen sprake van een concurrentievervalsing voor nv's. Volgens van Rossum is er juist een verbetering nodig voor de regeling omtrent de financiering van coöperaties.³⁸

3.5 Tussenconclusie

Het is duidelijk dat de belastingheffing van de coöperatie in verschillende aspecten een punt van discussie is in de fiscale literatuur. Voor de systeemfout in de vennootschapsbelasting zijn meerdere oplossingen aangedragen, maar de wetgever heeft er bewust voor gekozen om de wet zo te houden, ondanks dat er meerdere alternatieven zijn aangedragen. Gelijke winstuitdelingen, evenredig aan de inbreng van de leden, is belangrijker voor de staatssecretaris dan indirecte dubbele belasting van leden-natuurlijkpersonen. Ook over de fiscale behandeling in de dividendbelasting is veel discussie. De wetgeving voor 2012 zou zich lenen voor fiscaal voordelige investeringsstructuren en het is de vraag of dit probleem is opgelost met de antimisbruikbepaling die nu in de wet in art. 1 lid 7 DB is opgenomen. Ook zijn er schrijvers die beweren dat de coöperatie te veel bevoordeeld is in de belastingwetten, terwijl anderen zeggen dat coöperaties juist meer fiscaal geholpen moeten worden.

Ik vind het terecht dat coöperaties een eigen fiscale behandeling hebben. Op basis van de verlengstukgedachte is het logisch dat de winst een keer, bij de leden, belast wordt. Wel is het belangrijk dat het onderscheid blijft bestaan tussen coöperaties en kapitaalvennootschappen om deze bijzondere fiscale behandeling te rechtvaardigen. Daarom vind ik het belangrijk dat misbruik van de coöperatie wordt voorkomen.

In hoofdstuk 4 zal ik verder ingaan op de ruimte voor misbruik in de dividendbelasting en de antimisbruikbepaling die in 2012 is ingevoerd.

---

³⁷ J.B.W.M. Kemperink, *Coöperaties en nv's: fiscale rivalen? Is de coöperatieve rechtsvorm uniek?*, Van Gorcum 2000, blz. 30-44.

³⁸ M.E. van Rossum, *Coöperaties en nv's: fiscale rivalen? Knelpunten bij belastingheffing van coöperaties en leden*, Van Gorcum 2000, blz 53-55.

H4: Huidige wetgeving omtrent het gebruik van de coöperatie in investeringsstructuren

De coöperatie wordt zowel in binnenlandse als buitenlandse investeringsstructuren gebruikt met fiscale motieven. Binnenlands wordt de coöperatie gebruikt voor gebruik van de deelnemingsvrijstelling. In internationale structuren was het vooral het ontbreken van een inhoudingsplicht voor de dividendbelasting³⁹ en hybride mismatches in het buitenland die de coöperatie een aantrekkelijke tussenhoudster maken. Vanaf 1 januari 2012 is er een anti-misbruik bepaling opgenomen in art. 1 lid 7 Wet op de dividendbelasting 1965. Deze bepaling is bedoeld voor de gevallen waarin een coöperatie in een structuur wordt gebruikt om belasting te ontgaan zonder een reële functie van de coöperatie zelf. In dit hoofdstuk zal ik behandelen hoe de coöperatie voor 2012 gebruikt werd in (internationale) investeringsstructuren en hoe de anti-misbruikregeling in de dividendbelasting van 2012 dit tracht te voorkomen.

4.1 Gebruik van de coöperatie in investeringsstructuren

4.1.1 Nationale structuren

In Nederlandse structuren is de coöperatie vooral voordelig omdat de deelnemingsvrijstelling ook geldt voor rechtspersonen met meer dan twintig leden en voor deelnemende rechtspersonen met een belang kleiner dan 5%. Als deze onderneming als nv of bv gedreven wordt, kan geen gebruik gemaakt worden van de deelnemingsvrijstelling omdat (een deel van) de leden dan een belang van minder dan 5% hebben. Op deze manier wordt dubbele belasting van de winstuitkeringen voorkomen. Dit is ook te zien bij de grote advocaten- belastingadvies- en accountantskantoren zoals KPMG en PWC.⁴⁰

Er wordt dan een coöperatie geschoven tussen de individuele beroepsvennootschappen van de partners en de praktijk nv of bv waar de onderneming in wordt gedreven. De coöperatie houdt dan het belang in de nv of bv en de vennootschappen van de partners zijn leden van de coöperatie. Dividenduitkeringen gaan dan via de coöperatie en de persoonlijke nv's of bv's van de partners hebben recht op de deelnemingsvrijstelling op basis van art. 13 lid 2 onderdeel c VPB. Ook bij een gezamenlijke investering door twintig of meer participanten wordt gebruik gemaakt van deze structuur. Het tussenschuiven van een coöperatie is in deze gevallen een alternatief op de veelgebruikte stapelstructuren. Deze stapelstructuren van nv's of bv's worden gebruikt om alsnog gebruik te kunnen maken van de deelnemingsvrijstelling met meer dan twintig aandeelhouders door middel van verhangingen van een aantal nv's of bv's. Het tussenschuiven van een coöperatie is dan vaak een eenvoudiger alternatief.⁴¹

Dortmond stelt in zijn artikel⁴² de vraag of de zuivere houdstercoöperatie, die slechts tussenhoudster is voor de daadwerkelijke onderneming, kwalificeert als een coöperatie. Beargumenteerd kan worden dat de zuivere houdstercoöperatie aan het doel van de coöperatie voorbij gaat omdat er in de coöperatie zelf geen bedrijf uitgeoefend wordt. Maar bij de

---

³⁹ J.T.L. Nillesen, H.T.P.M. van den Hurk, *De coöperatie in investeringsstructuren - fiscale aspecten*, Ondernemingsrecht 2012/80, blz. 1.

⁴⁰ Accountant.nl, *Coöperatie fiscaal aantrekkelijk voor grotere kantoren*, 2009.

⁴¹ J.T.L. Nillesen, H.T.P.M. van den Hurk, *De coöperatie in investeringsstructuren - fiscale aspecten 3.2*, Ondernemingsrecht 2012/80, blz. 76-87.

⁴² P.J. Dortmund, *De zuivere holdingcoöperatie, een coöperatie?* In *Handboek coöperatie*, Dordrecht 2010, blz. 508-514.

invoeringswet van Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek van 1976 werd aan de beschrijving in het Burgerlijk Wetboek “het doen uitoefenen van een bedrijf” toegevoegd aan de beschrijving van de coöperatie. Dit zou de zuivere houdstercoöperatie dus goedkeuren als civielrechtelijke coöperatie.

Vanaf 1988 is het zelfs niet meer van belang of overeenkomsten worden gesloten tussen de coöperatie en de rechtspersoon waarin het bedrijf uitgeoefend wordt of tussen de leden en de rechtspersoon waarin het bedrijf uitgeoefend wordt. Enige vereiste blijft dan dat de coöperatie het doel heeft om te voorzien in de stoffelijke behoeften van haar leden.

Wanneer is er dan sprake van het doen uitoefenen van een bedrijf? De minister van financiën legde dit in 2004 de Tweede Kamer⁴³ vast: “*Houdster- en beleggingsactiviteiten die mede zijn gericht op het besparen van kosten kunnen onder het begrip bedrijf of onder het begrip bedrijfshandelingen vallen*”. Ook werd duidelijk dat het tijdelijk doen uitoefenen van een bedrijf niet genoeg is om te voldoen aan de voorwaarden voor een coöperatie: “*merk ik op dat het daarbij, zoals de memorie van toelichting het uitdrukt, inderdaad moet gaan om een regelmatige, min of meer duurzame maatschappelijke werkzaamheid*”.

In de situatie waarin een houdstercoöperatie aandelen in een nv houdt als tijdelijke investering kan dus niet worden gesproken van het doen uitoefenen van een bedrijf en is er dus geen sprake van een coöperatie.

Men zou kunnen beargumenteren dat er sprake is van het ontgaan van (dubbele) belasting bij het inzetten van een houdstercoöperatie om gebruik te mogen maken van de deelnemingsvrijstelling. Toch is deze constructie niet in strijd met de doel en strekking van de wet als de aandelen in de werkmaatschappij niet tijdelijk worden gehouden en het doel kostenbesparing voor de leden is. Ik denk dat hier geen sprake is van misbruik, omdat met deze constructies dubbele belasting wordt voorkomen door gebruik van de deelnemingsvrijstelling. Dit is in overeenstemming met het ne bis in idem beginsel van belastingheffing. Wel is er sprake van oneigenlijk gebruik van de coöperatie.

4.1.2 Internationale structuren

De Nederlandse coöperatie kan in internationale structuren gebruikt worden als samenwerkingsverband voor verschillende internationale ondernemers die een bedrijf uitoefenen met een gezamenlijk belang of doel. In dat geval wordt de coöperatie gewoon voor haar vastgelegde doel gebruikt. De coöperatie kon tot 2012 ook worden gebruikt vanwege de voordelige wetgeving waardoor coöperaties niet inhoudingsplichtig zijn voor de dividendbelasting. Met de coöperatie als tussenhoudster kon dan winst uitgekeerd worden aan landen met een lage winstbelasting, de zogenaamde tax-havens, zonder dat er dividendbelasting verschuldigd was over de uitkeringen. De coöperatie heeft dan als doel het ontgaan van belastingheffing.²

---

⁴³ Tweede Kamer, 28746 nr. 5.

4.1.3 Civielrechtelijke flexibiliteit van de coöperatie

In de antimisbruikbepaling in de dividendbelasting is expliciet weergegeven dat van misbruik ook sprake is als het doel van de coöperatie het ontgaan van buitenlandse belastingheffing is. Buitenlandse heffing kan ontgaan worden omdat de fiscaalrechtelijke kwalificatie van de coöperatie kan verschillen in het buitenland. Als een bepaalde rechtsvorm in het ene land wordt gezien als een zelfstandige vennootschap maar in het andere land als een transparante entiteit, wordt gesproken van een hybride entiteit. Hybride entiteiten worden vaak anders belast in de landen waarin ze opereren. Dit kan ervoor zorgen dat de winst van een hybride entiteit dubbel of helemaal niet belast wordt.⁴⁴

Een voorbeeld van zo'n mismatch bij coöperaties is te vinden in de Britse belastingwetgeving. Als een coöperatie daar aan bepaalde voorwaarden voldoet wordt hij als transparant gezien op basis van de Mutual Trading Status⁴⁵.

Ook kan de kwalificatie verschillen als een Nederlandse coöperatie een fiscale eenheid vormt met een dochtervennootschap. Door deze mismatches slim te gebruiken, kan buitenlandse heffing ontgaan worden.⁴⁶

4.2 Inhoudingsplicht coöperaties

De voorwaardelijke inhoudingsplicht van coöperaties in de dividendbelasting is nogal ingewikkeld vastgelegd in art. 1 lid 7 DB:

'Indien een coöperatie direct of indirect aandelen, winstbewijzen of geldleningen als bedoeld in artikel 10, eerste lid, onderdeel d, van de Wet op de vennootschapsbelasting 1969 houdt met als hoofddoel of een van de hoofddoelen om de heffing van dividendbelasting of buitenlandse belasting bij een ander te ontgaan en er sprake is van een kunstmatige constructie of reeks van constructies, wordt voor de toepassing van deze wet, met uitzondering van artikel 4, eerste en tweede lid, het direct of indirect door die ander gehouden lidmaatschap van die coöperatie gelijkgesteld met een aandeel en wordt die coöperatie gelijkgesteld met een vennootschap welke kapitaal geheel of ten dele in aandelen is verdeeld.

Een constructie kan uit verscheidene stappen of onderdelen bestaan. Een constructie of reeks van constructies wordt als kunstmatig beschouwd voor zover zij niet is opgezet op grond van geldige zakelijke redenen die de economische realiteit weerspiegelen.

Indien bij een lid van een coöperatie waarop de eerste volzin niet van toepassing is en die direct of indirect aandelen in, winstbewijzen van of geldleningen als bedoeld in artikel 10, eerste lid, onderdeel d, van de Wet op de vennootschapsbelasting 1969 aan een in Nederland gevestigde

---

⁴⁴ R.P.C.W.M. Brandsma, *Cursus belastingrecht EBR.7.1.12 Hybride entiteiten*, 2016.

⁴⁵ De Mutual Trading Status is een status in het Verenigd Koninkrijk die aan een coöperatie wordt toegekend onder bepaalde voorwaarden. Voorwaarde is dat de coöperatie wordt gebruikt door de leden voor gezamenlijke handel. De leden betalen voor hun lidmaatschap in de coöperatie en eventuele winst mag alleen worden uitgekeerd aan de leden of in de coöperatie als reserve gehouden worden. Als een coöperatie de Mutual Trading Status heeft gekregen, wordt ze transparant waardoor ze niet belast wordt in de vennootschapsbelasting van het Verenigd Koninkrijk, maar de winst alleen belast wordt bij de leden zelf.

Co-operative Assistance Network (CAN), *What is Mutual Trading Status?*.

⁴⁶ J.T.L. Nijssen, H.T.P.M. van den Hurk, *De coöperatie in investeringsstructuren - fiscale aspecten 4.3*, Ondernemingsrecht 2012/80, blz. 76-87.

vennootschap houdt, het lidmaatschapsrecht tot het vermogen van een onderneming behoort en de coöperatie geen zelfstandige reële economische betekenis heeft, wordt, indien het hoofddoel of een van de hoofddoelen van het door de coöperatie direct of indirect houden van de aandelen, winstbewijzen of geldleningen het ontgaan van de heffing van dividendbelasting bij een ander is, voor de toepassing van deze wet met uitzondering van artikel 4, eerste en tweede lid, het direct of indirect gehouden lidmaatschapsrecht van die coöperatie gelijkgesteld met een aandeel en wordt die coöperatie gelijkgesteld met een vennootschap welke kapitaal geheel of ten dele in aandelen is verdeeld voor zover de opbrengst van het lidmaatschapsrecht in de coöperatie niet te boven gaat het naar evenredigheid aan dat lidmaatschapsrecht toe te rekenen deel van de zuivere winst die bij de vennootschap reeds aanwezig was op het tijdstip onmiddellijk voorafgaande aan het tijdstip waarop de coöperatie die aandelen, winstbewijzen of geldleningen direct of indirect verkreeg. Voor de toepassing van de eerste en vierde volzin wordt mede verstaan onder:

a. een coöperatie: een vereniging op coöperatieve grondslag;

b. een lidmaatschapsrecht: een daarmee op één lijn te stellen bewijs van deelgerechtigdheid tot het vermogen van een coöperatie of vereniging op coöperatieve grondslag.’

In het artikel wordt verwezen naar artikel 10 lid 1. d VPB. Het gaat hier om geldleningen die feitelijk functioneren als eigen vermogen en dus eigenlijk een deelneming vormen. Dit is het geval als de vergoeding op de lening (vrijwel geheel) winstafhankelijk is, de lening achtergesteld is op alle andere schuldeisers, de lening pas opeisbaar is bij faillissement, surseance van betaling of liquidatie en de lening geen vaste looptijd of een looptijd van langer dan 50 jaar heeft. Deze soort hybride leningen worden ook wel deelnemerschapsleningen genoemd.⁴⁷

Een andere voorwaarde voor de inhoudingsplicht is het als hoofddoel of een van de hoofddoelen hebben om heffing van de dividendbelasting of buitenlandse belasting te voorkomen. Ook moet er sprake zijn van een kunstmatige constructie of reeks van constructies. Een constructie of reeks van constructies wordt gezien als kunstmatig als hij niet is opgezet met zakelijke redenen. Ook is er sprake van inhoudingsplicht als de coöperatie zelf niet aan deze voorwaarden voldoet maar een van de leden wel. Het lid moet dan een deelneming of een geldlening zoals in artikel 10 lid 1. d VPB (hierna: deelnemerschapslening) bezitten en het lidmaatschap in de coöperatie moet deel zijn van haar ondernemingsvermogen. Ook hier moet er sprake zijn van een ontgaansmotief en de coöperatie moet geen reële economische betekenis hebben. Er moeten dus geen economische activiteiten in de coöperatie plaatsvinden.

Voor de reikwijdte van de inhoudingsplicht werd tot 2015⁴⁸ onderscheid gemaakt tussen ondernemingsstructuren en beleggingsstructuren. Dit onderscheid komt eruit voort of het lidmaatschap in de coöperatie bij het lid tot het ondernemingsvermogen behoort.⁴⁹

---

⁴⁷ R.P. van den Dool, E.J.W. Heithuis, G.W.J.M. Kampschoër, R.C. de Smit, H.A. Vollebregt, *Compendium Vennootschapsbelasting*, Wolters Kluwer, Deventer 2016, blz. 111-113.

⁴⁸ In 2015 werd de wet gewijzigd na invoering van een algemene antimisbruikbepaling in de Europese moeder-dochterrichtlijn.

⁴⁹ Memorie van toelichting belastingplan 2012, 33003 nr. 3, blz 16.

4.2.1 Inhoudingsplicht voor ondernemingsstructuren

Als het lidmaatschap in de coöperatie bij het lid tot het ondernemingsvermogen behoort van een materiële onderneming is er sprake van een ondernemingsstructuur. Bij deze structuur is de inhoudingsplicht van de coöperatie beperkter dan bij beleggingsstructuren.

Een coöperatie waarvan het lidmaatschap tot het ondernemingsvermogen van de leden behoort is inhoudingsplichtig voor de dividendbelasting als een Nederlandse deelneming (of deelnemerschapslening) tot de bezittingen behoort, er zuivere winst aanwezig was bij de vennootschap voordat de coöperatie de deelneming verkreeg en er sprake is van een ontgaansmotief. De inhoudingsplicht voor de dividendbelasting blijft dan beperkt tot de zuivere winst die aanwezig was in de vennootschap voordat de coöperatie de deelneming verkreeg. De zuivere winst bestaat uit de winstreserves en stille reserves van de vennootschap. Deze bepaling is opgenomen in de wet om de latente claim die nog op deze reserves rust, veilig te stellen. Bij uitkering worden de reserves dus alsnog belast met dividendbelasting. Als alle reserves uitgekeerd zijn, is de coöperatie niet meer inhoudingsplichtig.

Bij de winstuitdelingen wordt uitgegaan van de fifo-gedachte.⁵⁰ Dit betekent dat er vanuit wordt gegaan dat de winsten die als eerste in de deelneming aanwezig waren, als eerste uitgekeerd worden. De inhoudingsplicht van de coöperatie stopt dus als het bedrag van de winstreserves en stille reserves uitgekeerd is, onafhankelijk van het feit of de reserves daadwerkelijk uitgekeerd zijn.

Of er sprake is van een ontgaansmotief wordt bepaald aan de hand van de zogenaamde wegdenkmethode. De situatie waarin de coöperatie functioneert als houdster wordt vergeleken met de situatie waarin de leden de aandelen zelf zouden houden. Als in de eerste situatie sprake is van een lagere dividendbelasting, is er sprake van een ontgaanssituatie. Ook moet worden beoordeeld in hoeverre de coöperatie een reële functie heeft in de structuur. Hiervoor wordt gekeken naar de economische werkelijkheid van de onderneming in de structuur en in hoeverre deze overeenkomt met de juridische structuur.⁵¹

4.2.2 Inhoudingsplicht beleggingsstructuren

Als het lidmaatschap van de coöperatie bij het lid niet onder het ondernemingsvermogen valt, is de coöperatie onder twee voorwaarden inhoudingsplichtig voor de dividendbelasting. De coöperatie moet een deelneming (of een deelnemerschapslening) bezitten en moet deze houden met als hoofddoel of een van de hoofddoelen om de heffing van de Nederlandse dividendbelasting of buitenlandse belasting bij een ander te ontgaan. Deze 'ander' is het lid van de coöperatie op wiens winstuitkering de dividendbelasting drukt of een vennootschap binnen een concern waarvan de winst kan worden beïnvloed door de Nederlandse dividendbelasting of een buitenlandse belasting. Het ontgaan van belasting is bij beleggingsstructuren ruimer dan in het geval van een ondernemingsstructuur. Bij beoordeling van het ontgaansmotief wordt ook hier gebruik gemaakt van de wegdenkmethode, alleen wordt er in de vergelijking niet alleen gekeken naar de dividendbelasting maar ook naar eventuele buitenlandse belastingclaims. Voor

---

⁵⁰ Memorie van toelichting belastingplan 2012, 33003 nr. 3, blz 112.

⁵¹ J.T.L. Nillesen, *Belastingheffing van coöperaties*, Deventer 2012, blz. 229-233.

buitenlandse belastingclaims moet volgens de memorie van toelichting vooral gekeken worden naar buitenlandse (bron)belasting op dividenden.

Toetsing of het lidmaatschap deel uitmaakt van het ondernemingsvermogen van een lid wordt per individueel lid gedaan.⁵² Dit betekent dus dat de inhoudingsplicht binnen een coöperatie kan verschillen per lid.

De inhoudingsplicht bij beleggingsstructuren strekt verder dan bij ondernemingsstructuren. Beleggingsstructuren zijn niet slechts inhoudingsplichtig voor de reserves in de deelneming, maar met het gehele kapitaal. Dit betekent dat over alle winstuitdelingen dividendbelasting ingehouden moet worden.⁵³

Vanaf 2015 wordt door implementatie van een wijziging in de moeder-dochterrichtlijn geen onderscheid meer gemaakt tussen gevallen waarin het lidmaatschap wel of niet tot het ondernemingsvermogen van de leden behoort. Meer hierover in paragraaf 4.3.2.

4.2.3 Geen vrijstelling of verrekening

Artikel 4 dividendbelasting bevat een inhoudingsvrijstelling voor de dividendbelasting bij opbrengsten van aandelen, winstbewijzen en deelnemerschapsleningen. Deze vrijstelling geldt in een aantal gevallen voor deelnemingen waarop de deelnemingsvrijstelling of deelnemingsverrekening van toepassing is. Om in situaties waarin de coöperatie inhoudingsplichtig is op grond van art. 1 lid 7 DB effectief te kunnen heffen gaat de vrijstelling van art. 4 DB niet op. Dit is in art. 1 lid 7 DB weergegeven door de gelijkstelling van een lidmaatschap in een coöperatie aan een winstrecht niet toe te passen voor de inhoudingsvrijstelling van artikel 4.⁵⁴

In binnenlandse situaties is de dividendbelasting een voorheffing op de vennootschapsbelasting en de inkomstenbelasting. Dit betekent dat bij rechtspersonen en natuurlijke personen die onder de heffing van de dividendbelasting vallen, deze belasting verrekend wordt met de te betalen VPB of IB. Dit is te vinden in art. 9.2 IB en art. 25 VPB.⁵⁵ Bij de wetwijziging van 2012 waarin belastingplicht voor de dividendbelasting voor coöperaties bij misbruiksituaties is vastgelegd, is ook art. 25 VPB aangepast. Toen is de volgende zin toegevoegd aan het wetsartikel:

‘De dividendbelasting die met toepassing van artikel 1, zevende lid, van de Wet op de dividendbelasting 1965 is geheven, wordt slechts als voorheffing aangewezen voor zover de met die dividendbelasting verband houdende opbrengst deel uitmaakt van het Nederlandse inkomen, bedoeld in artikel 17, derde lid.’

In art. 17 lid 3 is het voorwerp van belasting bij buitenlandse belastingplichtigen vastgelegd. De dividendbelasting die verschuldigd is op basis van art. 1 lid 7 DB is dus alleen verrekenbaar met de vennootschapsbelasting voor zover het gaat om een buitenlands belastingplichtige die Nederlands inkomen voor de VPB verkrijgt. Bij binnenlandse structuren en buitenlandse leden die niet belastingplichtig zijn voor de VPB, is de dividendbelasting dus niet aftrekbaar.

---

⁵² Memorie van toelichting belastingplan 2012, 33003 nr. 3, blz 111.

⁵³ J.T.L. Nillesen, *Belastingheffing van coöperaties*, Deventer 2012, blz. 234-235.

⁵⁴ Memorie van toelichting belastingplan 2012, 33003 nr. 3, blz 107.

⁵⁵ R.P. van den Dool, E.J.W. Heithuis, G.W.J.M. Kampschoër, R.C. de Smit, H.A. Vollebregt, *Compendium Vennootschapsbelasting*, Wolters Kluwer, Deventer 2016, blz. 500.

4.3 Antimisbruikbepaling in verhouding tot de moeder-dochterrichtlijn

4.3.1 Moeder-dochterrichtlijn algemeen

De Europese Moeder-dochterrichtlijn streeft ernaar om dubbele belasting zoveel mogelijk te voorkomen bij deelnemingsituaties waarbij de fiscale wetgeving van meerdere Europese landen een rol speelt. Dubbele belasting moet in het ontvangende land worden voorkomen door de ontvangen winstuitkeringen vrij te stellen van belasting. Deze uitkeringen zijn dan al als winst belast in het bronland. Ook moeten de winstuitkeringen vrijgesteld zijn van bronbelasting (bijvoorbeeld de Nederlandse dividendbelasting) in het bronland. Dit zorgt ervoor dat de winst maar een keer belast wordt, namelijk in het land waar ze ontstaat.⁵⁶ De moeder-dochterrichtlijn geldt voor vennootschappen van een lidstaat. Deze vennootschappen zijn per lidstaat toegevoegd in een bijlage bij de richtlijn. In 1990 gold de moeder-dochterrichtlijn alleen voor de Nederlandse nv en bv, maar aan de bijlage zijn later meerdere rechtspersonen toegevoegd, waaronder de coöperatie.⁵⁷

4.3.2 Toevoeging algemene anti-misbruikregeling 2015

In 2015 is aan de Moeder-dochterrichtlijn een algemene antimisbruikregel toegevoegd, die fiscale constructies met als hoofddoel of een van de hoofddoelen het ontgaan van belasting moet voorkomen. In deze gevallen gelden de voordelige regelingen van de moeder-dochterrichtlijn niet en bestaat dus het risico op dubbele belasting van winsten.

Deze toevoeging is in de Nederlandse wet geïmplementeerd door wijzigingen in de dividendbelasting en vennootschapsbelasting. Artikel 1 lid 7 DB is toen zo gewijzigd dat er voor de inhoudingsplicht geen onderscheid meer gemaakt wordt tussen gevallen waarin het lidmaatschap wel of niet tot het ondernemingsvermogen van de leden behoort. Voor beleggingsstructuren verandert de inhoudingsplicht niet. Bij ondernemingsstructuren, dus als het lidmaatschap deel uitmaakt van het ondernemingsvermogen van de leden, vervalt de inhoudingsplicht voor de dividendbelasting. Er wordt dan aangenomen dat er sprake is van geldige zakelijke motieven voor de coöperatie. Wel is de derde volzin toegevoegd om te voorkomen dat latente claims verloren gaan door tussenschuiven van een coöperatie. Inhoudingsplicht ter grootte van de bestaande reserves bestaat voor niet-reële coöperaties waarvan het lidmaatschap wel tot het ondernemingsvermogen van de leden behoort.⁵⁸

4.3.3 Hybride entiteiten in de Moeder-dochterrichtlijn

Zoals weergegeven in paragraaf 4.1.3, kan de Nederlandse coöperatie in sommige gevallen een hybride entiteit vormen. Door de toevoeging van veel nieuwe rechtsvormen aan de Moeder-dochterrichtlijn, is er vaker sprake van een mismatch bij hybride entiteiten die in het oprichtingsland worden gezien als een zelfstandige rechtspersoon en in een andere staat als transparant. In dat geval zal de winst van de dochtermaatschappij die transparant is voor het vestigingsland van de moedermaatschappij, in die lidstaat worden belast als winst bij de moedermaatschappij. In het vestigingsland van de dochter wordt deze winst als zelfstandige winst van de dochtermaatschappij belast. De winst van de dochter wordt dan dubbel belast. In

---

⁵⁶ B. Terra, P. Wattel, *European Tax Law, student edition*, Deventer 2008, blz. 225-230.

⁵⁷ Vakstudie Nederlands Internationaal Belastingrecht, art. 2 Moeder-dochterrichtlijn, aant. 2, 2016.

⁵⁸ Voorstel van wet implementatie wijzigingen Moeder-dochterrichtlijn 2015

2003 is hiervoor een toevoeging gedaan aan artikel 4 van de moeder-dochterrichtlijn. Deze aanpassing zorgt ervoor dat in gevallen van dubbele belasting van een hybride entiteit, het vestigingsland van de moedermaatschappij voorkoming moet geven voor de winst van de (klein)dochtermaatschappij.⁵⁹

4.4 Kritiek op de antimisbruikbepaling in de dividendbelasting

Er bestaat over het algemeen veel kritiek op de dividendbelasting zelf. Er wordt gepleit voor afschaffing omdat de regeling zorgt voor veel administratieve rompslomp door de verrekeningsmogelijkheden als voorheffing IB en VPB. Ook is er bij de bronbelasting wrijving met de EU-rechtelijke vrijheid van vestiging en vrijheid van kapitaalverkeer. Door de moeder-dochterrichtlijn kan er sowieso minder vaak dividendbelasting geheven worden. Het laatste argument tegen de dividendbelasting in zijn geheel is dat de heffing het Nederlandse vestigingsklimaat minder aantrekkelijk maakt. Een reden om de dividendbelasting wel aan te houden is dat Nederland niet het enige land is met een bronbelasting op winstuitkeringen en de budgettaire overwegingen achter de regeling.⁶⁰

Bij invoering van artikel 1 lid 7 DB is ook tegen deze antimisbruikregeling veel bezwaar gemaakt.

Al voor invoering van de wet schreven van der Linden en Houtgraaf een artikel waarin ze de nieuwe regeling het liefst “terug in de zak van zwarte piet stoppen”.⁶¹ Ze zijn het duidelijk niet eens met de regeling: *‘De Wet op de dividendbelasting 1965 is niet geschreven voor een coöp die middels een sfeerovergang (tijdelijk) dividendbelastingplichtig wordt en de huidige tekst van het wetsvoorstel leidt tot overkill, terugwerkende kracht en dubbele belastingheffing.’*

Volgens van der Linden en Houtgraaf functioneert de antiontgaansbepaling voor buitenlandse belastingen om onvolkomenheden in de buitenlandse wetgeving op te vangen en gaat het hierbij vooral over vermindering van bronbelastingen die als voorheffing gelden. Er wordt dan economisch gezien dus niet minder buitenlandse belasting geheven. Ook bestaat het risico dat een vennootschap belastingplichtig wordt voor de dividendbelasting door inbreng van haar aandelen in een coöperatie door een van de aandeelhouders, terwijl de vennootschap zelf hier niet mee te maken had.⁶² De schrijvers zijn het er ook niet mee eens dat bij een terugbetaling van op het lidmaatschap gestorte kapitaal, dividendbelasting geheven zal worden. Bij op aandelen gestort kapitaal is dit niet het geval, maar omdat lidmaatschappen in een coöperatie geen nominale waarde kennen, worden deze terugbetalingen gezien als winstuitdelingen voor de dividendbelasting. Over het algemeen vinden van der Linden en Houtgraaf de antimisbruikregeling te onduidelijk en ondoordacht.

In een interview geeft R. Noordam, vertegenwoordiger van het APA/ATR-team van de belastingdienst Rijnmond toe dat de antimisbruikregeling ingewikkeld en moeilijk toe te passen is. Volgens hem moet voor de regeling per zaak individueel gekeken worden naar de

---

⁵⁹ B. Terra, P. Wattel, *European Tax Law*, student edition, Deventer 2008, blz. 239.

⁶⁰ R.P. van den Dool, E.J.W. Heithuis, G.W.J.M. Kampschoër, R.C. de Smit, H.A. Vollebregt, *Compendium Vennootschapsbelasting*, Wolters Kluwer, Deventer 2016, blz. 499.

⁶¹ M.H.G.M. van der Linden, E. Houtgraaf, *De coöp in de dividendbelasting: een zwarte piet op 24 oktober*, WFR 2011/1617.

⁶² M.H.G.M. van der Linden, E. Houtgraaf, *De coöp in de dividendbelasting: een zwarte piet op 24 oktober*, 3.4 *De indirecte inbreng*, WFR 2011/1617, blz. 4.

samengestelde structuur. Concrete toepassing van artikel 1 lid 7 DB zal daarom beperkt blijven, maar de regeling geeft wel de grenzen van de wet aan waarbinnen gestructureerd kan worden.⁶³

4.5 Tussenconclusie

De coöperatie wordt zowel in binnenlandse als buitenlandse structuren gebruikt vanwege de voordelige fiscale behandelingen. Als de coöperatie in binnenlandse structuren wordt gebruikt voor de deelnemingsvrijstelling, kan niet worden gesproken van misbruik omdat dubbele belasting wordt voorkomen en zo dus voldaan wordt aan het ne bis in idem beginsel.

Misbruik van de coöperatie in internationale structuren om heffing van dividendbelasting te voorkomen, is niet (altijd) meer mogelijk door de antimisbruikbepaling van artikel 1 lid 7. Toch is er veel kritiek op deze regeling omdat hij te onduidelijk is en leidt tot overkill. Ik sluit me aan bij de kritiek dat deze antimisbruikregeling te onduidelijk is. Dit kan leiden tot onzekerheid onder coöperaties over hun eventuele inhoudingsplicht. Ook lijkt de regeling me moeilijk uitvoerbaar omdat per geval apart bekeken moet worden of er sprake is van misbruik.

Ook is het probleem met deze regeling volgens staatssecretaris Wiebes nog niet volledig opgelost. Hij stelt daarom nog een antimisbruikbepaling voor. De mogelijkheden die nog steeds bestaan en de door Wiebes voorgestelde oplossing, zal ik bespreken in het volgende hoofdstuk.

---

⁶³ R. Groen, *Het einde van het paradijs Introductie van antimisbruikbepalingen in de Wet op de dividendbelasting 1965*, Amsterdam 2012, blz. 33-34.

H5 Nieuwe aanpak misbruik

Door de invoer van de antimisbruikregeling in art 1 lid 7 dividendbelasting, zou men ervan uit kunnen gaan dat het gebruik van de niet-reële coöperatie om belasting te ontgaan niet meer mogelijk is. Het tegendeel lijkt uit de brief van staatssecretaris Wiebes van financiën. Hij doet daarin een voorstel voor een nieuwe antimisbruik regeling voor het gebruik van de coöperatie in houdsterstructuren.

In 2011, voor de invoer van artikel 1 lid 7 DB, stelden Tweede Kamerleden aan toenmalig staatssecretaris Weekers van financiën de vraag wat zijn mening was over het feit dat een bedrijf door middel van een coöperatieconstructie geen dividendbelasting betaalde. Hierop antwoordde hij het volgende: *‘In meer algemene zin merk ik op dat bedrijven vrij zijn in hun keuze voor de (internationale) juridische bedrijfsstructuur. Overigens, merk ik ook in meer algemene zin op, dat op basis van de EU-moeder/dochterraichtlijn en de afgesloten belastingverdragen in de gevallen waarin gebruik wordt gemaakt van een BV veelal ook geen dividendbelasting wordt geheven.’*⁶⁴

De toenmalig staatssecretaris maakt hier de vergelijking met de situatie dat vennootschappen, anders dan een coöperatie, in een structuur in verschillende Europese lidstaten opereren. Op basis van de moeder-dochterraichtlijn wordt dan ook geen dividendbelasting geheven.

Als de bestaande antimisbruikregeling ontgaanssituaties voorkomt en in Europese gevallen bij andere vennootschappen ook geen dividendbelasting geheven kan worden vraag ik me af over welke situatie Wiebes het heeft en wat hier het precieze belang van is. De vraag die ik in dit hoofdstuk ga behandelen: In welke situaties wil Wiebes inhoudingsplicht invoeren en waarom?

5.1 Probleemweergave volgens de staatssecretaris

Wiebes schrijft in zijn brief dat de beoordeling door de belastingdienst bij de huidige antimisbruikbepaling van artikel 1 lid 7 Dividendbelasting complex is. Dit bemoeilijkt de bestrijding van misbruik. Dit gebeurt vooral nog in situaties met landen waarmee Nederland geen belastingverdrag heeft gesloten. Er bestaat dan de kans dat deelnemingsdividenden onbelast via Nederland doorstromen naar zogenaamde tax-havens waarmee Nederland geen verdrag heeft. De staatssecretaris legt in zijn voorstel dan ook de nadruk op de behandeling van structuren in niet-verdragsstaten.

Het tweede aspect van het probleem volgens Wiebes is het oneigenlijk gebruik van coöperaties in sommige gevallen in landen waar Nederland wel een belastingverdrag mee heeft gesloten. Nederland streeft naar een 0%-tarief voor de dividendbelasting in alle belastingverdragen die worden gesloten. In de notitie fiscaal verdragsbeleid 2011 is het volgende vastgelegd omtrent deelnemingsdividenden in belastingverdragen:

‘Om de (economisch) dubbele belasting op vennootschapsniveau te voorkomen, kent Nederland de deelnemingsvrijstelling in de vennootschapsbelasting en de inhoudingsvrijstelling in de dividendbelasting. De deelnemingsvrijstelling is ook van toepassing op uit het buitenland ontvangen deelnemingsdividenden. Dit heeft tot gevolg dat op deze dividenden ingehouden buitenlandse bronheffing niet kan worden verrekend. Het inkomensbestanddeel wordt immers

---

⁶⁴ Aanhangsel van de Handelingen 755, Vragen gesteld door de leden der Kamer, met de daarop door de regering gegeven antwoorden, 's-Gravenhage 2011.

*geheel buiten de heffing gehouden (objectvrijstelling). Een bronheffing op deelnemingsdividenden zal investeringen door Nederlandse bedrijven in het buitenland dus duurder maken. Een vermindering of vrijstelling van de belasting op deelnemingsdividenden door de bronstaat is daarom een belangrijk instrument om drempels te verlagen voor het verwerven of opzetten van buitenlandse deelnemingen. Het is dan aan de woonstaat van de dividenden om te bezien hoe de ontvangen dividenden aldaar in de belastingheffing worden betrokken.*⁶⁵

Toch is deze vermindering of vrijstelling van bronheffing, het 0%-tarief voor de dividendbelasting, nog niet in alle verdragen terug te vinden. In de verdragen met Argentinië, Australië, Brazilië, Canada, China, India, Nieuw Zeeland en Zuid-Afrika is geen sprake van een 0%-tarief. Door gebruik van een coöperatie in plaats van een kapitaalvennootschap is dan alsnog geen dividendbelasting verschuldigd.

In het verdrag met de Verenigde Staten en Japan kan voor ondernemers onzekerheid ontstaan over het tarief voor de dividendbelasting door bepaalde eisen waar een onderneming aan moet voldoen voor het 0%-tarief. Als een onderneming niet kan voldoen aan deze eisen of hier niet zeker van is, kan er alsnog voor gezorgd worden dat geen dividendbelasting verschuldigd is door het gebruik van een coöperatie.

Wiebes verwijst in zijn brief ook naar het staatssteunrisico van het huidige fiscale coöperatieregime. Dit zal ik bespreken in de volgende paragraaf.

5.2 Staatssteunrisico

Als reden voor het onderzoek naar de coöperatie verwijst Wiebes in zijn brief naar de mededeling van de Europese Commissie inzake staatssteun en het staatssteunrisico van de huidige behandeling van coöperaties in de Nederlandse wetgeving die zou kunnen leiden tot oneigenlijk gebruik van de rechtsvorm.

Op 18 mei 2016 heeft de Europese Commissie de mededeling staatssteun (Notion of State aid) aangenomen. De Europese Commissie gebruikt mededelingen om haar visie over bepaalde onderwerpen te bekend te maken. Op deze manier worden lidstaten gewezen op hun verplichtingen. Mededelingen zelf zijn niet bindend, maar de Europese Commissie kan wel naar het Europese Hof van Justitie stappen als een lidstaat niet aan de verplichtingen voldoet.⁶⁶

---

⁶⁵ Ministerie van Financiën, *Notitie Fiscaal Verdragsbeleid 2011*, blz. 45.

⁶⁶ A.C.G.A.C. de Graaf, P. Kavelaars, A.J.A. Stevens, *Internationaal belastingrecht*, Deventer 2016, blz. 65.

De mededeling staatssteun⁶⁷ bevat een leidraad voor staatssteun inclusief een aantal concrete gevallen. Een van de gevallen die uitgebreid behandeld is in de mededeling, is de behandeling van de coöperatie en een mogelijk staatssteunrisico. Volgens het EU-recht⁶⁸ is er sprake van staatssteun als is voldaan aan de volgende vier criteria:

- Voordeelcriterium: de nationale wetgeving zorgt voor een voordeel voor belastingplichtigen door verlichting van lasten die normaal ten laste van hun eigen budget komen.
- Deze bevoordeling gaat ten koste van de Staat door bijvoorbeeld minder belastingopbrengsten.
- De bevoordeling beïnvloedt de concurrentie in het intracommunautair handelsverkeer. Dit is al het geval als de bevoordeelde onderneming opereert op een markt met buitenlandse concurrenten.
- Selectiviteitscriterium: de bevoordeling is bedoeld voor bepaalde ondernemingen of producties. Het gaat dus niet om een algemene maatregel.⁶⁹

Volgens het standpunt van de Europese Commissie mogen coöperaties fiscaal voordeliger behandeld worden dan kapitaalvennootschappen (nv's/bv's) zonder dat er sprake is van staatssteun door de specifieke kenmerken van een coöperatie. Hiervoor moet een coöperatie in het economisch belang van haar leden optreden, moeten de leden actief betrokken zijn bij het beheer van de activiteiten, moet de coöperatie een persoonlijke relatie met haar leden onderhouden in plaats van slechts een commerciële relatie en moeten de leden recht hebben op een redelijk aandeel in de winst. Deze voorwaarden komen voort uit Italiaanse jurisprudentie in de zaak *Ministero Economia (Italië)/Paint Graphos*.⁷⁰

Als een coöperatie niet aan deze voorwaarden voldoet en daarmee teveel gaat lijken op een kapitaalvennootschap, is het niet geoorloofd om deze coöperatie een voordeligere behandeling te geven. De coöperatie moet dan hetzelfde worden behandeld als Nederlandse nv's en bv's en dus inhoudingsplichtig zijn voor de dividendbelasting. Als dit niet gebeurt, kan er dus sprake zijn van (ongeoorloofde) staatssteun.

Wiebes merkt volgens mij terecht in zijn brief op dat er sprake is van een staatssteunrisico in de huidige fiscale behandeling van de coöperatie. Een houdstercoöperatie die niet aan bovenstaande voorwaarden voldoet, bijvoorbeeld omdat de relatie met de leden strikt commercieel is, is nu niet inhoudingsplichtig voor de dividendbelasting zolang er sprake is van een ondernemingsstructuur. Dit is in strijd met de richtlijn en zou dus kunnen betekenen dat Nederland (illegale) staatssteun verleent. De bewijslast hiervoor ligt bij de Europese Commissie.

---

⁶⁷ Europese Commissie, *Mededeling van de Commissie betreffende het begrip „staatssteun” in de zin van artikel 107, lid 1, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie*, 2016/C 262/01, blz. 34.

⁶⁸ Artikel 107 en 108 Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie.

⁶⁹ B.J.M. Terra, P.J. Wattel, *European Tax Law*, Deventer 2008, blz. 114-116.

⁷⁰ ECLI:EU:C:2011:550, *Ministero Economia (Italië)/Paint Graphos*, 8 september 2011.

5.3 Uitvoering

De uitvoering van het voorstel is toegelicht in de brief van de staatssecretaris, de beantwoording van Kamervragen en het conceptwetsvoorstel en memorie van toelichting die in mei 2017 zijn gepubliceerd.

5.3.1 Uitwerking van het begrip houdstercoöperatie

De definitie van een houdstercoöperatie is in de brief van staatssecretaris Wiebes gegeven: *‘Dit zijn coöperaties die in internationale structuren worden gebruikt en die zich bezighouden met het houden van deelnemingen, het beleggen van vermogen en het financieren van verbonden lichamen. Houdstercoöperaties hebben ook vaak maar een beperkt aantal leden.’*

Tijdens de beantwoording van Kamervragen⁷¹ is deze definitie verder uitgebreid met een 70% criterium. Een coöperatie wordt gezien als een houdstercoöperatie als de feitelijke werkzaamheden hoofdzakelijk bestaan uit het houden van deelnemingen of het direct of indirect financieren van verbonden lichamen en personen. Hoofdzakelijk moet hier worden gelezen als 70% of meer van de werkzaamheden. De hoeveelheid leden van een coöperatie is in het conceptwetsvoorstel⁷² niet als relevante factor gezien voor de kwalificatie als houdstercoöperatie.

5.3.2 Nieuwe inhoudingsvrijstelling

De nieuwe regeling is gericht op de inhoudingsvrijstelling voor coöperaties in plaats van op de inhoudingsplicht zoals in de antimisbruik regeling van 2012. Er wordt een standaard inhoudingsplicht gecreëerd voor houdstercoöperaties, net als voor nv's en bv's. Als er sprake is van een reële functie van de coöperatie zal er sprake zijn van een inhoudingsvrijstelling. Dit is het geval als er sprake is van deelnemingsdividenden in een ondernemingsstructuur, de moedermaatschappij is gevestigd in een lidstaat van de Europese Unie of de Europese Economische Ruimte of een land waarmee Nederland een volledig verdrag ter voorkoming van dubbele belasting heeft gesloten dat voorziet in een dividendbepaling en er geen sprake is van misbruik. Hetzelfde zal gaan gelden voor de nv en bv. Op deze manier wordt het voornemen om kapitaalvennootschappen en houdstercoöperaties bij situaties met niet-verdragslanden inhoudingsplichtig te maken voor de dividendbelasting, waargemaakt.

De inhoudingsvrijstelling zal niet gelden als er sprake is van misbruik. Van misbruik is sprake als een bepaalde structuur is opgezet met als hoofddoel of een van de hoofddoelen om de heffing van dividendbelasting bij een ander te ontgaan (subjectieve toets) en er sprake is van een kunstmatige constructie of transactie (objectieve toets).

Net als in de huidige antimisbruikbepaling wordt een structuur gezien als een kunstmatige constructie voor zover zij niet is opgezet met geldige zakelijke redenen die de economische realiteit weerspiegelen. De invulling van deze term voor de objectieve toets is in de memorie

---

⁷¹ E. Wiebes, *Schriftelijk overleg brief van 20 september 2016 over coöperaties en dividendbelasting*, 25 087 nr. 137, 16 december 2016.

⁷² Conceptversie Wijziging van de Wet op de dividendbelasting 1965 en de Wet op de vennootschapsbelasting 1969 in verband met de introductie van een inhoudingsplicht voor houdstercoöperaties, de uitbreiding van de inhoudingsvrijstelling in de dividendbelasting en wijziging van enkele antimisbruikbepalingen in de dividendbelasting en vennootschapsbelasting (Wet inhoudingsplicht houdstercoöperatie en uitbreiding inhoudingsvrijstelling), 16 mei 2017.

van toelichting van het conceptwetsvoorstel⁷³ gegeven in de term relevante substance. Hiervoor dient een onderneming aan twee criteria te voldoen: het loonkostencriterium van €100.000 en het criterium van een eigen kantooruimte.

5.3.3 Kwalificerende lidmaatschappen

Voorgesteld is om inhoudingsplicht te hanteren voor leden met een belang van 5% of meer. Dit belang uit zich in recht op de jaarwinst of recht op de uitkering bij liquidatie. Deze 5% wordt bepaald aan de hand van eigen bezit en het bezit van lidmaatschappen van verbonden lichamen of personen. Op deze manier is het niet mogelijk om het lidmaatschap zo te structureren onder verbonden personen en lichamen dat alsnog geen inhoudingsplicht geldt. Ook stelde Wiebes in zijn brief voor om te kijken naar lidmaatschappen binnen de samenwerkende groep, een nieuw begrip in artikel 10a VBP, geïntroduceerd in het Belastingplan 2017 vooral voor de renteaftrekbepalingen in artikel 10a en 15ad vennootschapsbelasting.

In de ontwerpwijziging van artikel 10a is een zevende lid toegevoegd:

‘Als een met de belastingplichtige verbonden lichaam wordt voor de toepassing van het eerste tot en met derde lid en van artikel 15ad mede aangemerkt een lichaam dat een belang heeft in de belastingplichtige en dat samen met een of meer andere lichamen die met dat lichaam een samenwerkende groep vormen voor ten minste een derde gedeelte belang heeft in de belastingplichtige. Als een met een belastingplichtige verbonden lichaam wordt voor de toepassing van het eerste tot en met derde lid en van artikel 15ad mede aangemerkt een lichaam waarin de lichamen die deel uitmaken van de samenwerkende groep, bedoeld in de eerste volzin, gezamenlijk voor ten minste een derde gedeelte belang hebben.’⁷⁴

Het begrip samenwerkende groep wordt in dit artikel niet verder toegelicht. In de parlementaire behandeling zijn wel een aantal voorbeelden aan bod gekomen, maar toch blijft er sprake van rechtsonzekerheid voor wanneer er precies sprake is van een samenwerkende groep. In de parlementaire behandeling heeft het kabinet erkend dat er sprake kan zijn van rechtsonzekerheid, maar verkiest dit boven het vaststellen van een duidelijke definitie. De angst bestaat dat belastingplichtigen de structuur dan net iets anders gaan opzetten dan in de definitie zodat ze alsnog geen samenwerkende groep vormen.⁷⁵

Het toevoegen van dit begrip voor de bepaling van inhoudingsplicht kan verwarring gaan veroorzaken. Als men niet weet wanneer ze precies een samenwerkende groep vormen, weten ze in bepaalde gevallen ook niet of ze voldoen aan het 5% criterium en of er sprake is van inhoudingsplicht.

De precieze betekenis van het begrip samenwerkende groep zal moeten gaan blijken uit de jurisprudentie, maar dat kan jaren duren.⁷⁶ De samenwerkende groep is uiteindelijk niet toegevoegd aan het conceptwetsvoorstel Wet inhoudingsplicht houdstercoöperatie en uitbreiding inhoudingsvrijstelling. Misschien omdat er te veel kritiek is op de term.

---

⁷³ Memorie van toelichting conceptvoorstel Wet inhoudingsplicht houdstercoöperatie en uitbreiding inhoudingsvrijstelling, 2017

⁷⁴ Belastingplan 2017, *Ontwerp wijzigingen van enkele specifieke renteaftrekbepalingen in de Wet Vpb 1969*.

⁷⁵ R. Brandsma, *Een samenwerkende groep is een groep die samenwerkt*, WFR2017/28, 2017.

⁷⁶ M. Muller, *Aanscherping renteaftrekbepalingen overhaast en onvoldoende gefundeerd*, Tax live, 2016.

5.3.4 Parlementaire behandeling

In de parlementaire behandeling is door Kamerleden de vraag gesteld of er ook andere opties overwogen zijn om het probleem aan te pakken. Voorgesteld werd om een oplossing te zoeken in het civiele recht bij de definitie van de coöperatie in het Burgerlijk Wetboek. De PVV stelde voor om ‘het doen uitoefenen van een bedrijf’ uit de definitie te verwijderen. Op deze manier zou concernvorming met een coöperatie niet meer mogelijk zijn. Dit was volgens de staatssecretaris niet de bedoeling. Volgens hem is concernvorming mogelijk gemaakt zodat een ondernemer zijn risico’s kan spreiden door verschillende activiteiten onder te brengen in meerdere rechtspersonen met een houdster voor centrale aansturing.

Wel overwogen is een inhoudingsplicht voor alle coöperaties, met een uitzondering voor reële coöperaties. Echter, het definiëren van een reële coöperatie bleek lastig. De bewijslast voor een reële coöperatie zou dan bij de onderneming zelf komen te liggen. De Nationale Coöperatieve Raad (Hierna: NCR) bood weerstand tegen deze methode omdat ze bang waren dat het reële coöperatieve bedrijfsleven hierdoor geraakt zou worden.⁷⁷

Volgens de Nederlandse Orde van Belastingadviseurs (NOB) zal de nieuwe wetgeving leiden tot inhoudingsplicht bij uitkeringen aan box 3 beleggers, in passieve verhoudingen, naar landen waarmee Nederland geen verdrag heeft gesloten dat voorziet in de uitwisseling van inlichtingen en in gevallen van misbruik. Dit leidt volgens hen tot een inhoudingsplicht die niet afwijkt van de huidige. De verandering van de wet zou dan ook budgetneutraal kunnen worden ingevoerd.⁷⁸ Volgens Wiebes is dit echter niet het geval. Hij schrijft in zijn brief dat de plannen de Nederlandse staat tot rond de €30 miljoen aan belastingopbrengsten kunnen kosten. Op de Kamervraag hoe dit gat gedicht zou worden reageerde Wiebes dat de kosten elders binnen het bedrijfsleven gedekt zullen moeten worden.

5.4 Reacties op het voorstel

Van 16 mei tot en met 15 juni 2017 was het mogelijk om op de plannen voor het aanpassen van de inhoudingsplicht te reageren via een internetconsultatie op overheid.nl. Consultaties zijn bedoeld om de ruimte te geven om te reageren op nieuwe voorstellen voor wet- en regelgeving, zodat de reacties kunnen bijdragen aan een verbetering van de regelingen. De consultatie voor de Wet inhoudingsplicht houdstercoöperatie en uitbreiding van de inhoudingsvrijstelling heeft wisselende reacties opgeleverd die ik in de volgende paragraaf zal behandelen.

5.4.1 Tekortkomingen en mogelijke verbeteringen

Het economische en fiscale forum van de Netherlands British Chamber of Commerce (NBCC) stelt een aanpassing van de beoordeling van de structuur voor voor het vaststellen of er sprake is van de inhoudingsvrijstelling. In het voorstel wordt door de houdstervenootschap heen gekeken naar de eerste materiële onderneming in de keten. Als deze onderneming zich bevindt in een niet-verdragsland, is er geen sprake van de inhoudingsvrijstelling. De NBCC stelt voor om verder te kijken of er een andere onderneming hoger in de keten is die wel gevestigd is in een verdragsstaat. Als dit het geval is, is er volgens de NBCC geen sprake van misbruik en zou

---

⁷⁷ Tweede Kamer, *Verslag van een schriftelijk overleg*, 25 087 nr. 137, 2016, blz. 8-12.

⁷⁸ Nederlandse Orde van Belastingadviseurs, *Presentatie: De Nederlandse coöperatie in de dividendbelasting*, 2016.

de inhoudingsvrijstelling dus wel moeten gelden. Ook stellen ze dat de materiële onderneming zich niet recht boven de Nederlandse onderneming hoeft te bevinden. Daarom stellen ze voor om ook te kijken naar zusterrelaties.

Het loonsomcriterium en criterium van kantoorruimte gelden per vennootschap, maar de NBCC stelt voor ze per land te laten gelden. De relevante substance kan in een concern geconcentreerd zijn in een deel van de vennootschappen.

De NBCC pleit voor uitstel van de inwerkingtreding van de wet of overgangsrecht voor huidige structuur omdat bedrijven nu te weinig tijd zouden hebben om hun structuren aan te passen.⁷⁹

Ook ondernemingsvereniging VNO-NCW reageert kritisch op de criteria voor relevante substance. Volgens hen bestaan er in de Nederlandse wetgeving al substance eisen voor vennootschappen en houdsters. Ze begrijpen niet waarom er meer eisen worden toegevoegd in het voorstel.

Ook is VNO-NCW het niet eens met het onderscheid dat gemaakt wordt tussen verdragsstaten en niet-verdragsstaten voor de inhoudingsvrijstelling. Als er sprake is van een reële ondernemingsstructuur zijn de economische motieven voor een inhoudingsvrijstelling in beide situaties hetzelfde. De vereniging vraagt zich af of er met de wijziging geen discriminatie ontstaat op basis van het vestigingsland.⁸⁰

Ook H.C. Reinoud reageert kritisch op het onderscheid tussen verdragsstaten en niet-verdragsstaten. Doel van de wetwijziging is dat in deelnemingsrelaties in ondernemingsstructuren geen dividendbelasting wordt geheven, ongeacht de vestigingsplaats. Ook lijkt deze beperking van de inhoudingsvrijstelling makkelijk te omzeilen door het tussenplaatsen van een houder die wel gevestigd is in een verdragsstaat.⁸¹

De meeste verdragen ter voorkoming van dubbele belasting bevatten een antidiscriminatiebepaling waarin is bepaald dat belastingplichtigen niet anders behandeld mogen worden op basis van woon- of vestigingsplaats. Ook in het Europese Recht bestaat een anti-discriminatie bepaling in artikel 21 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie. Ook de vrijheid van vestiging van artikel 49 van het Verdrag omtrent de Werking van de Europese Unie speelt hierbij een rol. Met deze wetwijziging wordt een onderneming gevestigd in een verdragsland bevoordeeld ten opzichte van een onderneming gevestigd in een niet-verdragsstaat.

5.4.2 Zorgen onder verzekeraars en participatiemaatschappijen

Het Verbond van Verzekeraars reageert met een verzoek. Verzoek is om rekening te houden met de speciale aard van de bedrijfsactiviteiten van verzekeraars. Om aan toekomstige verzekeringsverplichtingen te kunnen voldoen bezitten verzekeraars vaak omvangrijke beleggingsportefeuilles. Het Verbond van Verzekeraars ziet graag dat duidelijk wordt vastgelegd dat het houden van beleggen voor verzekeraars een reële activiteit is en dat

---

⁷⁹ M. Buckers, Reactie op internetconsultatie Netherlands British Chamber of Commerce, 2017.

⁸⁰ J.M. Lammers, Reactie op internetconsultatie VNO-NCW, 2017.

⁸¹ H.C. Reinoud, Reactie op internetconsultatie Baker & McKenzie, 2017.

verzekeraars die hun onderneming drijven in een coöperatie dus niet worden aangemerkt als houdstercoöperaties.⁸²

De Nederlandse Vereniging van Participatiemaatschappijen (NVP) reageert positief maar ook bezorgd op het voorstel van de staatssecretaris. Participatiemaatschappijen zijn organisaties die fondsen creëren met eigen inbreng en de inbreng van partners. Vanuit dit fonds worden meerdere onderneming overgenomen die vervolgens structureel verbeterd worden zodat ze een (hoog) rendement opleveren.⁸³ Participatiemaatschappijen worden volgens de NVP veel gedreven in een coöperatie “om administratieve lasten en onbedoelde heffing van dividendbelasting te voorkomen”.⁸⁴ Jorritsma geeft op deze manier weer dat de coöperatie door deze participatiemaatschappijen gebruikt wordt om fiscale redenen. Dit voorkomen is juist de bedoeling van de voorgestelde wetwijziging. Wel noemt hij dat fondsen naar andere landen, zoals Luxemburg of Ierland, verplaatst zullen worden als participatiemaatschappijen geen gebruik kunnen maken van de administratief en fiscaal voordelige behandeling van de coöperatie. Dit zou voor de staatssecretaris een argument kunnen vormen, omdat Nederland als vestigingsplaats aantrekkelijk moet blijven.

Bij participatiemaatschappijen is volgens de NVP sprake van meer reële activiteit dan slechts passief vermogensbeheer. Er is sprake van intensieve bemoeienis in de overgenomen ondernemingen. In het huidige ATR-beleid worden deze investeringsfondsen daarom als onderneming gezien de onder voorwaarde dat het fonds de bemoeienis met de investeringen moet kunnen afdwingen. De NVP is het eens met de doelstelling van het voorstel om onderscheid te maken tussen kunstmatige constructies en reële activiteiten, maar maakt zich zorgen over de kwalificatie van participatiemaatschappijen voor de nieuwe wetgeving. Daarom vragen ze om een bevestiging dat participatiemaatschappijen die in een coöperatie worden gedreven niet als houdstercoöperatie worden gezien. Ook pleit de NVP voor een overgangsregeling voor houdstercoöperaties in internationale investeringsstructuren om het Nederlandse vestigingsklimaat aantrekkelijk te houden.

Ook J. Roeland benadrukt dat vooral private equity structuren waarbij een coöperatie in eigendom is van een private equity fonds geraakt zullen worden door de wijziging. “*Er geldt dan alleen een inhoudingsvrijstelling als het private equity fonds inwoner is van een verdragsland of een ander EU/EER-land, maar door de fiscale transparantie van een dergelijk fonds doet die inwonersituatie zich in de praktijk over het algemeen niet voor.*”⁸⁵

Ook zet hij zijn vraagtekens bij de criteria voor relevante substance. Voor grote multinationals is de grens van €100.000 aan loonkosten geen probleem, maar dit kan voor kleinere multinationals wel lastig zijn. Ook is het criterium gebaseerd op Nederlandse lonen waardoor multinationals in lagelonenlanden een grotere kans hebben dat ze niet aan het criterium voldoen.

---

⁸² D.G. Heijnen, Reactie op internetconsultatie Verbond van Verzekeraars, 2017.

⁸³ J.E. Ligterink, J.K. Martin, A.W.A. Boot, K. Cools RA, L. Phalippou, *Private equity in Nederland: een stakeholder-perspectief*, 2017, blz. 6.

⁸⁴ A. Jorritsma, Reactie op internetconsultatie Nederlandse Vereniging van Participatiemaatschappijen, 2017.

⁸⁵ J. Roeland, *Inhoudingsplicht dividendbelasting maakt houdstercoöperatie minder aantrekkelijk*, Tax Live, 19 juni 2017.

Ook benadrukt Roeland de mogelijke effecten van de wijziging. De wijziging kan het gebruik van de coöperatie minder aantrekkelijk maken waardoor de wijziging ook effect heeft op situaties anders dan misbruiksituaties.

5.5 Tussenconclusie

De antimisbruikbepaling van artikel 1 lid 7 dividendbelasting is complex in de toepassing waardoor er in sommige situaties met niet-verdragsstaten nog steeds sprake kan zijn van misbruik van de coöperatie. Ook is er sprake van oneigenlijk gebruik van de coöperatie bij verdragen waarin geen 0%-tarief voor de dividendbelasting is vastgelegd en bij verdragen waarin eisen zijn toegevoegd aan het 0%-tarief. Dit is de reden dat het kabinet voorstelt om houdstercoöperaties inhoudingsplichtig te maken voor de dividendbelasting. Bij de wijziging is de garantie gegeven dat het reële coöperatieve bedrijfsleven niet beïnvloed zal worden. Aan de reacties op de internetconsultatie te zien, zijn niet alle ondernemingen hier gerust op. Zowel door de verzekeringsbranche als door participatiemaatschappijen is om een garantie gevraagd dat de wetswijziging hun werkzaamheden niet zal beïnvloeden. Naar mijn mening is de inhoudingsplicht deels terecht omdat de coöperatie door participatiemaatschappijen wordt gebruikt om fiscale redenen. Voor verzekeringsmaatschappijen lijkt een expliciete garantie me terecht. Ook wordt volgens mij terecht opgemerkt dat zelfs als de wetswijziging het huidige coöperatieve bedrijfsleven niet beïnvloedt, het toekomstige coöperatieve bedrijfsleven wel beïnvloed zal worden omdat de coöperatie een minder aantrekkelijke rechtsvorm wordt.

Het onderscheid dat gemaakt wordt tussen situaties met verdragsstaten en situaties met niet-verdragsstaten is goed te begrijpen vanuit de angst dat concerns hun winst onbelast doorsluizen naar tax-havens. De regeling heeft volgens mij echter wel een discriminerende werking. De wijziging lijkt hierdoor in strijd met de Europese vrijheid van vestiging. Omdat dit een Europese regeling is en Nederland met alle EU lidstaten een belastingverdrag heeft gesloten, zal deze niet gelden voor landen waarmee Nederland geen verdrag gesloten heeft. Ook hebben de landen waarmee Nederland geen verdrag heeft gesloten geen antidiscriminatiebepaling, juist door het ontbreken van zo'n verdrag. Er is dus geen rechtsgrond op basis waarvan niet-verdragsstaten bezwaar kunnen maken op deze wetswijziging, ook al heeft deze een discriminerend effect.

H6: Conclusie

Dit onderzoek is begonnen met de probleemstelling: Welke problemen levert de huidige wetgeving rond de coöperatie in (internationale) houdsterstructuren op en levert de insteek van de wetgever een oplossing voor deze problemen?

De Nederlandse coöperatie belastingwetgeving is gebaseerd op de verlengstuk gedachte. De coöperatie wordt gezien als een verlengstuk van de bedrijfshuishouding van haar leden. Dit betekent dat de winst die toegerekend kan worden aan de leden, alleen bij de leden zelf belast wordt. De coöperatie is hierdoor een deels transparante rechtspersoon. Deze bijzondere behandeling van de rechtsvorm zorgt voor een uitgebreide individuele behandeling in de vennootschapsbelasting, inkomstenbelasting en dividendbelasting.

In de vennootschapsbelasting is vastgelegd hoe de aftrekbare verlengstukwinst berekend moet worden. Ook is hierin vastgelegd dat de verlengstukwinst die toekomt aan leden-rechtspersonen niet aftrekbaar is voor de vennootschapsbelasting omdat over de uitgekeerde winst bij de leden geen belasting verschuldigd is door gebruik van de deelnemingsvrijstelling.

In het verschil in de behandeling van de verlengstukwinst voor leden-natuurlijkpersonen en leden-rechtspersonen bevindt zich het eerste probleem van de huidige coöperatiewetgeving. Deze systeemfout zorgt ervoor dat leden-natuurlijkpersonen indirect meebetalen aan de verschuldigde vennootschapsbelasting over de verlengstukwinst van de leden-rechtspersonen. Dit komt omdat eerst de verschuldigde belasting afgetrokken wordt en daarna de winst over de leden verdeeld wordt. De leden-natuurlijkpersonen ontvangen dan een kleiner deel dan waar ze eigenlijk recht op hebben. Voor deze systeemfout zijn verschillende oplossingen aangedragen, maar de staatssecretaris heeft ervoor gekozen dat het belangrijker is dat alle leden een gelijke uitkering krijgen naar gelang hun inbreng.

Een andere eigenaardigheid van de behandeling van de verlengstukwinst in de vennootschapsbelasting is het feit dat verliezen in de coöperatie niet op dezelfde manier 'uitgekeerd' kunnen worden aan de leden als winsten. De leden hebben op dezelfde manier een aandeel in de verliezen van de coöperatie als in de winsten. Toch kunnen verliezen in de coöperatie niet als uitkering in aftrek gebracht worden op de individuele winst van de leden.

Een derde discussiepunt over de speciale behandeling van de winst van de coöperatie in de vennootschapsbelasting is de discussie over rechtsvormneutraliteit. Volgens dit beginsel mag de fiscale behandeling geen rol spelen bij de keuze van een rechtsvorm bij het starten van een onderneming. Volgens sommige critici heeft de onderneming, gedreven in een coöperatie, zoveel fiscale voordelen ten opzichte van een nv of bv dat dit wel het geval is. Voorstanders van het huidige coöperatieregime beargumenteren dat de coöperatie in zoverre verschilt van de nv of bv dat de afwijkende fiscale behandeling gerechtvaardigd is. Hierbij sluit ik me aan. Leden van een coöperatie zijn zelf ook ondernemer en hebben niet alleen belang bij de resultaten, zoals bij aandeelhouders in een nv of bv, maar ook bij de activiteiten van de onderneming. Om het verschil in fiscale behandeling te rechtvaardigen is het wel van belang dat dit onderscheid tussen kapitaalvennootschappen en coöperaties blijft bestaan.

In de inkomstenbelasting is de belasting van de verlengstukwinst van leden-natuurlijkpersonen vastgelegd. Meestal zal het gaan om ondernemers, waardoor deze winst belast is in box 1. Toch

kan het lidmaatschap in een coöperatie ook in box 2 of box 3 vallen bij niet-ondernemers. Het lidmaatschap van coöperaties werd door sommige investeerders gebruikt om onder het ab-regime uit te komen. Om dit misbruik te voorkomen is het lidmaatschap voor niet-ondernemers gelijkgesteld aan een belang in een kapitaalvennootschap. Als het belang in de coöperatie groter of gelijk aan 5% is, valt het lidmaatschap alsnog onder het ab-regime van box 2.

In de dividendbelasting was in eerste instantie geen sprake van inhoudingsplicht voor coöperaties. Het was de bedoeling dat de winst van de coöperaties zo echt maar een keer belast zou worden en er dus ook geen bronbelasting verschuldigd zou zijn. In 2012 veranderde dit toen men door had dat de coöperatie in internationale investeringsstructuren werd gebruikt om de heffing van dividendbelasting te voorkomen. Toen is een antimisbruikregeling toegevoegd waarin inhoudingsplicht werd gecreëerd voor coöperaties die worden gebruikt als houdsters van beleggingen met als doel het ontgaan van dividendbelasting of een buitenlandse belasting door middel van een kunstmatige structuur. De coöperatie wordt in deze gevallen dus niet gebruikt als verlengstuk van het bedrijfshuishouden van haar leden maar als beleggingsfonds. Dit past niet bij het doel van de coöperatie. Daarom is de fiscaal voordelige behandeling van deze coöperaties niet gerechtvaardigd.

Eind 2016 schreef staatssecretaris Wiebes van Financiën in zijn brief aan de Tweede Kamer opnieuw over dit misbruik. De huidige antimisbruikregeling in de dividendbelasting is volgens hem moeilijk toepasbaar en ook is sprake van oneigenlijk gebruik van de coöperatie. Zijn doel was om per januari 2018 een nieuwe antimisbruikbepaling toe te voegen met betrekking tot coöperaties die als houder gebruikt worden.

Dit voorstel kreeg meer vorm tijdens de beantwoording van Kamervragen en later bij publicatie van het conceptwetsvoorstel en bijbehorende memorie van toelichting.

Door de moeilijke toepasbaarheid van de huidige regeling is vooral nog sprake van misbruik in situaties met landen waarmee Nederland geen belastingverdrag heeft gesloten. Van oneigenlijk gebruik is sprake bij landen waarmee Nederland geen 0%-tarief heeft afgesproken voor de dividendbelasting of waarvoor extra criteria zijn toegevoegd aan het 0%-tarief. Ondernemingen kiezen dan voor de coöperatie als rechtsvorm om zeker te weten dat er geen bronbelasting geheven wordt over de uitgekeerde winsten. De voorgestelde oplossing hiervoor is het invoeren van een standaard inhoudingsplicht in de dividendbelasting voor houdercoöperaties. Hier tegenover wordt de inhoudingsvrijstelling uitgebreid voor houdercoöperaties in situaties met landen waarmee Nederland een belastingverdrag heeft gesloten met een dividendartikel. Nederland streeft in al haar verdragen naar een 0%-tarief voor de dividendbelasting en dat wordt via deze inhoudingsvrijstelling behaald.

Niet iedereen is even blij met de voorgestelde wijziging. Zo maken participatiemaatschappijen en verzekeraars zich zorgen over de nieuwe inhoudingsplicht die zij door deze wijziging wellicht krijgen. Ook wordt door veel partijen gevraagd om een overgangstermijn omdat de ingang van januari 2018 te snel zou zijn.

Zelf ben ik van mening dat de voorgestelde wijziging leidt tot een, in verhouding tot de antimisbruikbepaling in de dividendbelasting van 2012, heldere wetgeving leidt die makkelijker uitvoerbaar is en tot meer zekerheid zal leiden onder coöperaties.

Tot slot zet ik wel mijn vraagtekens bij de voorgestelde wijziging omtrent discriminatie. Op basis van de nieuwe inhoudingsvrijstelling zijn houdercoöperaties in landen waarmee

Nederland geen belastingverdrag heeft wel inhoudingsplichtig, terwijl diezelfde coöperaties in landen waarmee Nederland wel een belastingverdrag heeft dat niet zijn. Dit onderscheid wordt alleen gemaakt op basis van de vestigingsplaats van een beleggingsstructuur. Anti-discriminerende regels zijn terug te vinden in het EU-recht en in belastingverdragen. Landen waarmee Nederland geen verdrag hebben gesloten, vallen hier niet onder. De wijziging zal hierdoor waarschijnlijk geen bezwaar krijgen, terwijl er toch sprake is van een ruime discriminerende werking.

Met dit onderzoek is duidelijk geworden dat de huidige coöperatie wetgeving de nodige problemen en discussiepunten oplevert. Vooral aan de bijzondere behandeling van de verlengstukwinst in de vennootschapsbelasting zitten wat haken en ogen. In het huidige klimaat van CCCTB en BEPS ligt de nadruk op het voorkomen van belastingontwijking. Mede hierdoor en door de mededeling inzake staatssteun werd de behandeling van de coöperatie in de dividendbelasting weer relevant. Een algemene inhoudingsplicht voor houdstercoöperaties en een uitgebreide inhoudingsvrijstelling voor alle landen waarmee Nederland een verdrag heeft gesloten, moeten per 2018 een oplossing bieden voor het oneigenlijk gebruik en misbruik van de huidige wetgeving. Ik denk dat deze wetswijziging zeker een oplossing kan bieden. Door de algemene inhoudingsplicht voor houdstercoöperaties en de ruime definitie van houdstercoöperaties, onder het 70%-criterium uitkomen lijkt me lastig als houdster, zullen alle beleggingsstructuren waarop gedoeld wordt, geraakt worden. Dit maakt de wet makkelijker in uitvoering dan de antimisbruikbepaling van 2012. Volgens mij is ook voldaan aan de belofte dat het reële coöperatieve bedrijfsleven niet geraakt wordt. Zolang coöperaties gebruikt worden voor hun oorspronkelijke doel en een (niet-beleggings)onderneming drijven in het verlengstuk van hun leden, zullen ze niet inhoudingsplichtig zijn voor de dividendbelasting.

Literatuurlijst

Artikelen

- L. van Almelo, Fiscale motieven maken coöperatie populair, in: de Accountant, mei 2010, p 20-22.
- R.P.W.M. Brandsma, *Een samenwerkende groep is een groep die samenwerkt*, WFR2017/28, 2017.
- R.P.C.W.M. Brandsma, *Cursus belastingrecht EBR.7.1.12 Hybride entiteiten*, 2016
- S.G.A. Daris, *Belastingheffing bij coöperaties*, Tilburg 2014.
- J.E.A.M. van Dijck, *Belastingheffing van coöperatieve verenigingen*, WFR 1960 4534.
- R. Groen, *Het einde van het paradijs, Introductie van antimisbruikbepalingen in de Wet op de dividendbelasting 1965*, Amsterdam 2012.
- H. Ch. G. J. van der Mandere, De coöperatieve beweging in de verschillende landen, De Economist, December 1919, Volume 68.
- J.E. Ligterink, J.K. Martin, A.W.A. Boot, K. Cools RA, L. Phalippou, *Private equity in Nederland: eenstakeholder-perspectief*, 2017.
- M.H.G.M. van der Linden, E. Houtgraaf, *De coöp in de dividendbelasting: een zwarte piet op 24 oktober*, WFR 2011/1617.
- M. Muller, *Aanscherping renteaftrekbepalingen overhaast en onvoldoende gefundeerd*, Tax live, 2016.
- J.T.L. Nillesen, H.T.P.M. van den Hurk, *De coöperatie in investeringsstructuren - fiscale aspecten*, Ondernemingsrecht 2012/80.
- N. Özbas, S.A. Stevens, *Weekblad voor Fiscaal Recht, Een pleidooi voor een fiscale eenheid VPB voor stichtingen*, 2013.
- J. Roeland, *Inhoudingsplicht dividendbelasting maakt houdstercoöperatie minder aantrekkelijk*, Tax Live, 19 juni 2017.
- Vakstudie Nederlands Internationaal Belastingrecht, art. 2 Moeder-dochterrichtlijn, aant. 2, 2016.
- Vakstudie Venootschapsbelasting, *artikel 9 Wet VPB 1969, aant. 302.7.6 opvatting Van der Geld*.
- Vakstudie Venootschapsbelasting, art. 9 Wet VPB 1969, aant. 308.2.6, Kluwer 2017. J. Verburg, *Het fiscale coöperatieregime onder de loep*, WFR 1997/1453.

Boeken

- Van Diepenbeek. *De coöperatieve organisatie*, KUB 1997.
- R.P. van den Dool, E.J.W. Heithuis, G.W.J.M. Kampschoër, R.C. de Smit, H.A. Vollebregt, *Compendium Venootschapsbelasting*, Wolters Kluwer, Deventer 2016.
- P.J. Dortmond, *De zuivere holdingcoöperatie, een coöperatie?* In Handboek coöperatie, Dordrecht 2010, blz. 508-514.
- I.V. Emelianoff, *Economic theory of cooperation*, Washington, 1942.
- R.C.J. Galle, *Handboek coöperatie*, Dordrecht, Convoy Uitgevers, 2010.
- A.C.G.A.C. de Graaf, P. Kavelaars, A.J.A. Stevens, *Internationaal belastingrecht*, Deventer 2016, blz. 65.

J.J.M. Jansen, *Belastingheffing van coöperaties en haar leden*, Kluwer Deventer 1996.
J.B.W.M. Kemperink, *Coöperaties en nv's: fiscale rivalen? Is de coöperatieve rechtsvorm uniek?*, Van Gorcum 2000.
J.T.L. Nillesen, *Belastingheffing van coöperaties*, Deventer 2012
M.E. Van Rossum, *Coöperaties en nv's: fiscale rivalen? Knelpunten bij belastingheffing van coöperaties en leden*, van Gorcum 2000.
G.J.H. van der Sangen, *Rechtskarakter en financiering van de coöperatie: een onderzoek naar de civielrechtelijke kenmerken van de coöperatie in het licht van de vraag of daaruit beperkingen voortvloeien voor de financiering van haar ondernemingsactiviteiten*, Deventer 1999.
G.J.H. van der Sangen, *National Report for the Netherlands 'Study on the implementation of the Regulation 1435/2003 on the Statute for European Cooperative Society (SCE)'*. Brussels: European Commission 2010.
B. Terra, P. Wattel, *European Tax Law, student edition*, Deventer 2008, blz. 225-230.
Ter Woorst, *De coöperatieve onderneming*, SMO 1982.

Internetbronnen

Accountant.nl, *Coöperatie fiscaal aantrekkelijk voor grotere kantoren*, 2009.
P. te Broekhorst, *Europese rechtsvormen*, Meijburg &co.
Co-operative Assistance Network (CAN), *What is Mutual Trading Status?*.

Jurisprudentie

ECLI:EU:C:2011:550, Ministero Economia (Italië)/Paint Graphos, 8 september 2011.
HR 13 oktober 2000, NJ 2000, 699 nt. Ma

Kamerstukken en andere overheidspublicaties

Aanhangsel van de Handelingen 755, *Vragen gesteld door de leden der Kamer, met de daarop door deregering gegeven antwoorden*, 's-Gravenhage 2011
Belastingplan 2017, *Ontwerpwijzigingen van enkele specifieke renteaftrekbepalingen in de Wet Vpb 1969*.
Conceptversie Wijziging van de Wet op de dividendbelasting 1965 en de Wet op de vennootschapsbelasting 1969 in verband met de introductie van een inhoudingsplicht voor houdstercoöperaties, de uitbreiding van de inhoudingsvrijstelling in de dividendbelasting en wijziging van enkele antimisbruikbepalingen in de dividendbelasting en vennootschapsbelasting (Wet inhoudingsplicht houdstercoöperatie en uitbreiding inhoudingsvrijstelling), 16 mei 2017.
Europese Commissie, *Mededeling van de Commissie betreffende het begrip „staatssteun” in de zin van artikel 107, lid 1, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie*, 2016/C 262/01, blz. 34.
Memorie van toelichting belastingplan 2012, 33003 nr. 3.
Memorie van toelichting conceptvoorstel Wet inhoudingsplicht houdstercoöperatie en uitbreiding inhoudingsvrijstelling, 2017
Memorie van Toelichting, Kamerstukken 1959-1960, 6000-3, blz. 12.
Ministerie van Financiën, *Notitie Fiscaal Verdragsbeleid 2011*, blz. 45.

Nederlandse Orde van Belastingadviseurs, *Presentatie: De Nederlandse coöperatie in de dividendbelasting*, 2016.

Tweede Kamer, 30 382 nr. 2, *Uitvoering van verordening (EG) Nr. 1435/2003 van de Raad van de Europese Unie van 22 juli 2003 betreffende het statuut voor een Europese Coöperatieve Vennootschap (SCE)*, 2005.

Tweede Kamer, 28746 nr. 5.

Tweede Kamer, *Verslag van een schriftelijk overleg*, 25 087 nr. 137, 2016, blz. 8-12.

Voorstel van wet implementatie wijzigingen Moeder-dochterrichtlijn 2015.

E. Wiebes, *Schriftelijk overleg brief van 20 september 2016 over coöperaties en dividendbelasting*, 25 087 nr. 137, 16 december 2016.

E. Wiebes, Staatssecretaris van Financiën, *Brief over coöperaties en dividendbelasting*, 20 september 2016.

Overige bronnen

M. Buckers, *Reactie op internetconsultatie Netherlands British Chamber of Commerce*, 2017.

D.G. Heijnen, *Reactie op internetconsultatie Verbond van Verzekeraars*, 2017.

A. Jorritsma, *Reactie op internetconsultatie Nederlandse Vereniging van Participatiemaatschappijen*, 2017.

J.M. Lammers, *Reactie op internetconsultatie VNO-NCW*, 2017.

H.C. Reinoud, *Reactie op internetconsultatie Baker & McKenzie*, 2017.

A.C. Rijkers, *Cursus Belastingrecht Archief 2016/IB.4.2.1.F (online, laatst bijgewerkt op 22 februari 2016)*.

A.C. Rijkers, *Cursus Belastingrecht Archief 2016/IB.4.3.1.E (online, laatst bijgewerkt op 22 februari 2016)*.

SER, *Vervolgadvies raden van commissarissen 85/07*, publicatienr. 9 19 april 1985, p. 8